

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

факультет фінансів

кафедра корпоративних фінансів і контролінгу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Інвестиційний менеджмент
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «Довгострокове кредитування населення: сучасний стан та
перспективи розвитку в Україні»**

здобувача Ліпко Романа Ігоровича

Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент, Урванцева Світлана Володимирівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Терещенко О.О.

(підпис)

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 77 сторінок, 14 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел з 51 найменувань.

Довгострокове кредитування населення: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні

Об'єктом дослідження є сукупність фінансових відносин, що виникають в процесі довгострокового кредитування населення.

Предметом дослідження є теоретичні основи, практичні засади та пропозиції щодо розвитку довгострокового кредитування населення в Україні

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – визначення необхідності, сутності та особливостей довгострокового кредитування населення, аналізі практики довгострокового кредитування фізичних осіб в Україні та шляхів підвищення його ефективності.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- визначити сутність та особливості довгострокового кредитування населення;
- здійснити критичний огляд наукових джерел у сфері довгострокового кредитування фізичних осіб;
- узагальнити види довгострокового кредитування населення;
- проаналізувати нормативно-правові аспекти довгострокового кредитування населення;
- провести порівняльний аналіз довгострокового кредитування населення в Україні банківських та мікрофінансових установ;
- оцінити можливості отримання довгострокових кредитів фізичними особами за державними програмами;
- з'ясувати особливості кредитування фізичних осіб в ТАСКОМБАНКУ;
- узагальнити проблеми у сфері довгострокового кредитування населення в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід довгострокового кредитування населення та розробити рекомендації для покращення цієї сфери в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. У роботі узагальнено теоретичні підходи до довгострокового кредитування населення, визначено специфіку кредитування населенню банками та небанківськими фінансовими установами, проведено аналіз сучасного стану довгострокового кредитування населення, узагальнено проблеми та надано пропозиції щодо активізації довгострокового кредитування населення в Україні.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: кредит, споживчий кредит, довгострокове кредитування, іпотечне кредитування, загальна вартість кредиту, банківський кредити, мікрофінансові установи, небанківські фінансові установи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ.....	6
1.1 Сутність та особливості довгострокового кредитування населення.....	6
1.2 Види довгострокового кредитування населення.....	13
1.3 Нормативно-правові аспекти довгострокового кредитування населення.	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	31
2.1 Порівняльний аналіз довгострокового кредитування населення в Україні: банки та мікрофінансові установи.....	31
2.2 Можливості отримання довгострокових кредитів фізичними особами за державними програмами	42
2.3 Особливості кредитування фізичних осіб в ТАСКОМБАНКУ.....	46
РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	56
3.1 Узагальнення проблем у сфері довгострокового кредитування населення.....	56
3.2 Аналіз зарубіжного досвіду довгострокового кредитування населення та розробка рекомендацій для покращення цієї сфери в Україні.....	60
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

В сучасних умовах довгострокове кредитування населення набуває особливого значення як важливий інструмент стимулювання фінансової активності та соціально-економічного зростання у зв'язку з тим, що більшість населення в Україні не може дозволити собі придбати товари тривалого використання на основі власних фінансових можливостей.

Актуальність теми визначається необхідністю розуміння й удосконалення механізмів довгострокового кредитування населення в Україні з врахуванням ролі кредиту в задоволенні потреб фізичних осіб та інших суб'єктів господарювання, що в кінцевому підсумку впливає на стабільність національної економіки.

Критичний аналіз сучасних досліджень та публікацій вказує на необхідність вирішення нерозкритих аспектів даної проблеми, а також визначає невирішені завдання, які стануть об'єктом уваги в цій кваліфікаційній магістерській роботі.

Питанням розвитку довгострокового кредитування населення займалися такі вітчизняні та іноземні науковці, як: Б. П. Адамик та О.В. Дзюблюк [13], А. С. Гальчинський та Ю. В. Світлична [42], В. Д. Лагутін [19], О. І. Лаврушин та А. М. Мороз [21], М. І. Савлук [21] та інші науковці.

Мета дослідження полягає у визначенні необхідності, сутності та особливостей довгострокового кредитування населення, аналізі практики довгострокового кредитування фізичних осіб в Україні та шляхів підвищення його ефективності.

Для досягнення означеної мети поставлені наступні *завдання*:

- визначити сутність та особливості довгострокового кредитування населення;
- здійснити критичний огляд наукових джерел у сфері довгострокового кредитування фізичних осіб;
- узагальнити види довгострокового кредитування населення;

- проаналізувати нормативно-правові аспекти довгострокового кредитування населення;
- провести порівняльний аналіз довгострокового кредитування населення в Україні банківських та мікрофінансових установ;
- оцінити можливості отримання довгострокових кредитів фізичними особами за державними програмами;
- з'ясувати особливості кредитування фізичних осіб в ТАСКОМБАНКУ;
- узагальнити проблеми у сфері довгострокового кредитування населення в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід довгострокового кредитування населення та розробити рекомендації для покращення цієї сфери в Україні.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансових відносин, що виникають в процесі довгострокового кредитування населення.

Предметом дослідження є теоретичні основи, практичні засади та пропозиції щодо розвитку довгострокового кредитування населення в Україні

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених з теорії кредиту. В роботі використано загальнонаукові та спеціальні *методи дослідження*: абстрактно-логічний – для аналізу наукової літератури, узагальнення теоретичних аспектів довгострокового кредитування населення; системного підходу – для дослідження поняття «довгострокове кредитування»; порівняльний – для виявлення схожостей та розбіжностей у кредитуванні населення в банках та мікрофінансових установах; аналізу та синтезу – для узагальнення проблем у сфері довгострокового кредитування населення та розробки пропозицій щодо можливостей їх вирішення.

Практичне значення отриманих результатів. У роботі визначено специфіку кредитування населенню банками та небанківськими фінансовими установами, проведено аналіз сучасного стану довгострокового кредитування населення, узагальнено проблеми та надано пропозиції щодо активізації довгострокового кредитування населення в Україні.

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений перелік джерел інформації такі, як праці вітчизняних та зарубіжних науковців; статистичні дані офіційного сайту НБУ, включаючи фінансову звітність; законодавча база України.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У Розділі 1 визначається сутність та особливості довгострокового кредитування населення. Розділ включає критичний огляд наукових джерел у сфері довгострокового кредитування фізичних осіб, узагальнення видів такого кредитування та аналіз нормативно-правових аспектів, які регулюють цей процес.

У Розділі 2 проводиться аналіз стану та динаміки банківського довгострокового кредитування населення в Україні за останні 5 років. Досліджується можливість отримання довгострокових кредитів фізичними особами за державними програмами, а також аналізується діяльність мікрофінансових установ у цьому сегменті. Окрема увага приділяється особливостям кредитування фізичних осіб на прикладі конкретного банку АТ “ТАСКОМБАНК” в Україні, включаючи механізм організації процесу кредитування та асортимент кредитних продуктів.

У Розділі 3 проводиться узагальнення проблем у сфері довгострокового кредитування населення, а також аналіз зарубіжного досвіду в цьому напрямку та можливостей його імплементації у вітчизняну практику. На основі отриманих даних формуються рекомендації щодо покращення довгострокового кредитування населення в Україні з метою забезпечення його ефективності та відповідності сучасним соціально-економічним викликам.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Сутність та особливості довгострокового кредитування населення

Для проведення ґрунтовного дослідження поняття довгострокового кредитування населення, перш за все, необхідно дослідити економічну природу кредиту.

Кредит є ключовою формою руху позичкового капіталу, що виникла на певному етапі розвитку суспільного виробництва та ринкового обміну. У цьому контексті продавці товарів виступають один проти одного як власники.

Продаж товарів у кредит вказує лише на реальні переміщення споживних вартостей від продавця до покупця. Вартість товарів у боргових зобов'язаннях позичальників отримує ідеальний вираз і реалізується за допомогою кредитного механізму обороту суспільного капіталу.

На думку М.І. Савлук, сутність кредиту може розглядатися з двох різних підходів. У вузькому розумінні – це сума грошових коштів, яку кредитор надає позичальнику та в широкому розумінні – це сукупність економічних відносин, які виникають у процесі надання кредитором коштів позичальнику у борг.

Кредит – це економічні відносини, які виникають між кредитором і позичальником з приводу залучення тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення, строковості, платності та цільового призначення. Ці відносини сприяють перерозподілу коштів від кредитора та надають можливість отримати дохід у формі відсотків [41].

В.Д. Лагутін зазначає, що функція кредиту визначає його взаємодію як цілого з оточуючим середовищем. При аналізі функцій кредиту залишається

актуальними методологічними принципами, на яких ґрунтується аналіз сутності кредиту як економічної категорії. Ці принципи можна узагальнити до таких [19]:

1. функція кредиту має об'єктивний характер;
2. функція є змінною і змінюється разом із зміною суті кредиту;
3. функція виражає специфічну взаємодію кредиту як інтегрованого процесу.

Отже, функція кредиту визначає його роль та взаємодію в економічній системі.

М.І. Савлук та А.М. Мороз виділяють наступні функції кредиту [21]: перерозподільну і заміщення готівки кредитними операціями. Це стосується перерозподілу тимчасово вільних ресурсів від одних юридичних або фізичних осіб до інших для задоволення тимчасових фінансових потреб. Перерозподіл охоплює обмін ресурсів без посередників та використання безготівкового грошового обігу через банки.

Деякі економісти, такі, як Б. С. Івасів та А. С. Гальчинський обґрунтовують перехід від функції заміщення до функції емісії грошей у безготівковому грошовому обігу. Питання про функції кредиту є дискусійними, відтак ще виділяють грошову (емісійну) та контрольну (стимулюючу) функції кредиту.

Функція емісії грошей фактично реалізується банківською системою. Те, що банки також здійснюють кредитну діяльність, не дає підстав розглядати їхню емісійну функцію, як економічну категорію. Те ж саме стосується формулювання функції "утворення додаткової купівельної спроможності" А.С. Гальчинським, оскільки це і є та ж емісійна функція, лише висловлена іншими словами.

Позиція О. І. Лаврушина відрізняється в цьому питанні. Він розглядає функцію кредиту, як заміщення реальних грошей кредитними операціями. У такому формулюванні цю функцію також важко сприйняти, оскільки невизначено, що розуміється під "реальними грошима". Якщо це золоті гроші, то таке твердження не має підґрунтя, оскільки золото витіснене паперовими грошима, а не кредитними операціями. Якщо ж мається на увазі сучасні кредитні гроші, то кредитні операції їх не заміщують, оскільки самі виконуються з використанням

грошей. Якщо кредит надається у натуральній формі, то він лише здійснює функцію перерозподілу, а не платіжну.

На нашу думку, функція кредиту, яка реалізується в грошовій сфері, полягає в забезпеченні сприятливих умов для ефективного регулювання обороту грошей. Кредитний механізм надає можливість гнучко розширювати масу платіжних засобів у обороті у випадку збільшення потреби в них. Це досягається шляхом збільшення маси комерційних векселів та банківських депозитів, прискорення грошово-кредитного мультиплікатора та розширення рефінансування комерційних банків центральним банком. У випадку зменшення потреби в обороті, всі зазначені складові маси платіжних засобів можна також зменшити.

Кредит має свої межі, які визначають обсяг грошової маси і стійкість грошового обігу. Кредитні відносини мають зовнішні та внутрішні межі. Зовнішні межі залежать від рівня розвитку виробництва, обсягу кредитних ресурсів, потреби в платіжних засобах, структури кредитної системи та системи ціноутворення.

Внутрішні межі показують допустимий рівень розвитку різних форм кредиту, таких як банківський, комерційний, державний, споживчий, міжнародний. Кількісні параметри кожної з цих форм визначаються співвідношенням між потребами та наявними ресурсами.

Зовнішні та внутрішні межі кредиту взаємопов'язані і можуть змінюватися під впливом спільних чинників. Функції кредиту розширюють його функціональні межі, включаючи перерозподілену і емісійну функції.

Емісійні кредити надаються на майбутні витрати та на ще не вироблену продукцію, і вони мають безпосередній вплив на сукупну грошову масу. Обсяг емісійних кредитів обмежується емісійною межею кредиту. Існують деякі дискусії про те, чи існує відмінність між кредитними і грошовими стосунками, оскільки кредити можуть існувати як в грошовій, так і в товарній формі.

Зазвичай кредити обмежені в межах обігу грошей і включають лише частину грошового обігу. Таким чином, існують відмінності між поняттями грошей як економічної категорії та грошовою формою кредитних стосунків. Грошові

кошти і кредитні ресурси не можуть бути ідентифіковані, оскільки кредити можуть існувати у формі грошей або товарів.

Збереження раціональних меж кредитування на мікрорівні пов'язане з концепціями кредитоспроможності позичальника та ліквідності банку. Тобто визначення, які клієнти можуть отримувати кредит, а також готовність банку до видачі кредитів, враховуються в процесі регулювання кредитних операцій [38].

Довгострокове кредитування, як і всі інші види позик, підпорядковане законодавству України. Кожна фінансова установа повинна мати відповідну ліцензію для здійснення даних операцій.

Згідно Закону України «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року, за визначенням, довгостроковий кредит – це фінансова позика у значних обсягах, надавана на тривалий термін, який зазвичай перевищує один рік [38].

Кредит включає в себе не тільки передачу вільних коштів на тимчасове використання за певних умов, а також формування відносин між кредитором і позичальником, які виникають у процесі надання, використання і повернення цієї вартості. Він також включає забезпечення прав та інтересів як кредитора, так і позичальника, а також вирішення можливих конфліктів та суперечок у випадку виникнення проблем з погашенням боргу та інших аспектів кредитних угод [38].

Згідно з Цивільним кодексом України, кредит розглядається, як передача грошових коштів від кредитора до позичальника, як це вказано в статті 1054. Ця стаття визначає основні правила щодо укладання кредитних угод та взаємодії між сторонами, але не розкриває більш широкого економічного контексту кредитування та його ролі в економіці [45].

Довгострокове кредитування населення – це система фінансової підтримки, де фізичні особи можуть отримати певну суму грошей на значний строк для вирішення різних фінансових потреб.

Довгострокові кредити надаються комерційними банками чи іншими фінансовими установами на основі угоди, яка визначає умови видачі, процентну ставку, строк погашення та інші параметри. Цей вид кредиту дозволяє клієнтам

отримати необхідні фінансові ресурси для досягнення їхніх цілей, при цьому розподіл виплати кредиту може бути розтягнутий на декілька років.

Важливим аспектом довгострокового кредитування є обов'язок сплачувати відсотки разом із погашенням основної суми кредиту.

Також, при оформленні довгострокових кредитів присутня певна процедура, яка включає:

- 1) детальний розпис сукупної вартості кредиту:
 - урахування процентної ставки, за якою надається кредит;
 - вартість всіх супутніх послуг, які можуть бути пов'язані з кредитом (наприклад, страхування);
 - інші фінансові зобов'язання споживача, пов'язані з кредитом.
- 2) графік платежів:
 - розбиття платежів з урахуванням строковості (щомісяця, щокварталу тощо);
 - розподіл суми платежу на відшкодування основного боргу, процентів за користування кредитом, вартості супутніх послуг та інших фінансових зобов'язань споживача для кожного платіжного періоду.
- 3) сукупна вартість кредиту:
 - вираження у відсотках річних, як реальну процентну ставку;
 - подання в абсолютному грошовому значенні, як вираз подорожчання кредиту, з урахуванням процентної ставки, вартості супутніх послуг та інших фінансових зобов'язань споживача, пов'язаних з кредитом.

Також, при підписанні готових договорів споживач, має детально ознайомитися з договором і в разі, якщо якась інформація йому не зрозуміла, має право на роз'яснення будь-яких умов кредитування, адже при підписанні його, він автоматично погоджується з правилами надання кредиту.

Отже, довгострокове кредитування населення — це система надання фінансових кредитів для фізичних осіб на значний термін. Вона включає такі аспекти, як цільове призначення кредиту (наприклад, придбання житла чи освіти), визначення процентної ставки, термін погашення, забезпечення (гарантія виплати

кредиту), амортизація (система рівномірної сплати основної суми і відсотків), ризики (процентний ризик, кредитний ризик і інші), а також регулювання через законодавство та відповідні органи.

Довгострокове кредитування має велике значення для розвитку економіки та покращення якості життя населення. Воно сприяє забезпеченню доступу до житла, освіти та інших важливих ресурсів.

В той же час, ця система вимагає обачності та ретельного розуміння умов та обмежень. Клієнти повинні уважно вивчати умови кредиту, процентні ставки та строк погашення, а також розглядати різні види забезпечення. При цьому важливо уникати надмірного кредитного навантаження, що може призвести до фінансових труднощів.

Крім того, держава та регулюючі органи мають встановлювати ефективні правила та норми для захисту прав споживачів і забезпечення стабільності фінансової системи.

Принцип платності кредиту передбачає сплату позичальником процентів за використання банківської позики. Розмір відсотка визначається у вигляді річних норм або ставок, які можуть бути фіксованими (незмінними протягом усього строку позики) або змінними, особливо у періоди зі значним рівнем інфляції. Угода між банком і клієнтом встановлює розмір відсотків. Нарахування та сплата відсотків зазвичай проводяться щомісяця або щокварталу згідно з графіком, визначеним банком, і, як правило, разом із погашенням основної суми позики.

Довгострокове кредитування населення має значний вплив на життя громадян і функціонування економіки країни в цілому. Розглядаючи дану ситуацію, можна виділити кілька ключових аспектів та висновків:

1. Довгострокове кредитування регулюється законодавством та передбачає необхідність отримання ліцензії для фінансових установ, які надають кредити. Це гарантує законність операцій та забезпечує правовий захист усіх сторін.

2. Кредит може бути розглянутий як сукупність фінансових відносин, які виникають у процесі надання коштів у борг, але це лише вузьке розуміння. В

широкому розумінні, кредит включає в себе умови, такі як: відносини, графіки платежів і сукупну вартість кредиту.

3. Довгострокове кредитування впливає на грошовий ринок, ліквідність банків, рівень інфляції та загальну економічну стабільність. Це фінансовий інструмент, який може сприяти або обмежувати економічний розвиток.

4. Позичальники мають право на повну інформацію та роз'яснення умов кредитного договору. Вони мають право на ретельний аналіз умов кредитування та вибір оптимальної пропозиції. При цьому важливо враховувати розподіл суми платежу, яка включає відшкодування основного боргу та витрат на проценти.

5. Важливо, щоб кредитори забезпечували прозорість умов кредитування, вказуючи як процентну ставку, так і сукупну вартість кредиту. Це дозволяє позичальникам краще розуміти фінансові зобов'язання та приймати обдумані рішення.

6. Довгострокове кредитування вимагає від позичальників відповідальності та фінансової дисципліни. Позичальники повинні розуміти свої зобов'язання та здійснювати своєчасні платежі.

Загалом, довгострокове кредитування є важливим інструментом для досягнення фінансового успіху та реалізації життєвих цілей громадян, але вимагає уважності та обережності з обох сторін. Його вплив на економіку та фінансову систему визначає необхідність ефективного регулювання та нагляду для забезпечення фінансової стабільності та захисту прав всіх учасників.

Зазначений текст вище розглядає систему довгострокового кредитування населення, як важливий інструмент для розвитку економіки та поліпшення якості життя. У ньому висвітлені ключові аспекти цієї системи, такі як цільове призначення кредитів, параметри та процентні ставки з термінами погашення, а також зазначено важливі питання, такі як забезпечення та амортизація.

Важливим аспектом є розгляд ризиків, пов'язаних із довгостроковим кредитуванням, таких як процентний та кредитний ризик, і визначення їхнього впливу на клієнтів та фінансову систему загалом. Також підкреслює необхідність

уважного вивчення умов кредиту, що включає аналіз процентних ставок, термінів погашення та різних видів забезпечення.

Висновок матеріалу акцентує на важливості ефективного регулювання з боку держави та регулюючих органів для захисту прав споживачів та стабільності фінансової системи. Підкреслюється, що довгострокове кредитування, з усім його значенням, вимагає відповідального підходу від обох сторін - клієнтів і фінансових установ. Уникаючи надмірного кредитного навантаження, можна забезпечити стійкий розвиток економіки та фінансову безпеку населення.

1.2 Види довгострокового кредитування населення

Практично розглядаючи питання про форми та види кредиту, можна відзначити, що в цьому контексті існує значний розбіжності та неоднозначність у визначенні термінів. Часто автори використовують терміни "форми" та "види" кредиту без чіткого визначення їхніх границь, що може призвести до непорозумінь та недоліків у нормативному забезпеченні кредитування.

Слід визначити єдиний методологічний підхід до класифікації кредиту, який враховуватиме відмінності між поняттями "форма" та "вид". Важливо враховувати не лише зовнішні вияви кредиту, а й внутрішню структуру та її окремі складові елементи. Такий підхід повинен бути науково обґрунтованим і враховувати практичну доцільність та зручність у користуванні.

І. М. Савлук, в загальноприйнятому розумінні, зазначає, що форма кредиту може розглядатися, як зовнішній вияв цього явища, що не розкриває його внутрішньої сутності. Критерії для визначення форм кредиту повинні бути обмеженими, враховуючи його загальні вияви в процесі руху.

Отже, вирішення цього питання вимагає встановлення чітких термінів і критеріїв класифікації кредиту з урахуванням його внутрішньої структури та

практичних вимог. Такий підхід допоможе уникнути розбіжностей в трактуванні понять та сприятиме ефективнішому нормативному регулюванню кредитування.

О. В. Дзюблюк та Б. П. Адамик [13] зазначають, що товарна і грошова форми кредиту виступають як рівноправні та внутрішньо пов'язані елементи, що взаємодоповнюють один одного. Позички, надані у товарній формі, можуть бути погашені в грошовій формі, і навпаки. Це підкреслює гнучкість та взаємозалежність обох форм, роблячи кредитний рух більш адаптивним і ефективним.

Важливим аспектом є той факт, що кредит у товарній формі часто призводить до виникнення грошового кредиту. Це надає кредитному руху значну гнучкість та підвищує його ефективність, особливо в контексті обігу цінностей.

У товарній формі кредит може бути наданий у випадках відстроченого платежу при продажу товарів, при оренді майна, у лізингу, в наданні товарів чи обладнання в оренду, а також при погашенні міждержавних боргів за постачання товарів тощо. Зазначено, що у деяких випадках погашення таких позичок здійснюється в грошовій формі, що є конкретним виявом змішаної (товарно-грошової) форми кредиту.

Зазвичай, грошову форму кредиту використовують банки, міжнародні фінансово-кредитні установи, уряди та інші фінансові інституції. Населення також широко використовує грошову форму кредиту при розміщенні заощаджень у банківських депозитах та отриманні позичок в банках. Грошова форма кредиту, оскільки вона відображає переважно грошовий характер сучасної економіки та її перерозподільну функцію, має широкий спектр застосувань.

Види кредиту можуть бути класифіковані за різними критеріями, що відображає різноманітні аспекти кредитних відносин. Залежно від суб'єктів кредитних відносин розрізняють банківський, державний, міжгосподарський (комерційний), міжнародний та особистий (приватний) кредит. Кожен з цих видів визначається участю в кредитних відносинах конкретних суб'єктів, таких як банки, держава, комерційні підприємства чи фізичні особи.

Г. Р. Балянт зазначає, що банківський кредит визначається участю банку як кредитора. Державний кредит має в суб'єктів державу, яка виступає основним позичальником. Міжгосподарський кредит пов'язаний зі співпрацею між комерційними структурами. Міжнародний кредит передбачає участь резидентів різних країн у кредитних операціях. Особистий кредит включає участь фізичних осіб у кредитних відносинах.

Така класифікація дозволяє врахувати різноманітність кредитних операцій та різних сфер взаємодії суб'єктів. Наприклад, банківська позичка сімейному господарству може належати як до банківського, так і до особистого кредиту, визначаючи тим самим різні аспекти кредитних відносин.

Крім того, кредит можна класифікувати за сферою його економічного використання, що і робить М. І. Савлук. Виробничий кредит використовується для формування основного та оборотного капіталу у сфері виробництва та торгівлі.

Споживчий кредит спрямований на задоволення особистих потреб, обслуговуючи сферу особистого споживання. Обидва ці види кредиту відповідають закономірностям руху кредиту, причому споживчий кредит допомагає підтримувати та зростати цінність робочої сили, що визначає його значення в системі економічних відносин.

Термін, на який передається вільна цінність у користування позичальникові, також є важливим критерієм класифікації. Короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити визначаються тривалістю обігу капіталу та участю позиченої цінності у формуванні різних видів капіталу.

У роботі В. Д. Лагутіна йдеться, що найбільш поширеними є позики, які виділяються одним банком. У випадку синдикативних кредитів вони надаються банківським консорціумом, де один банк виступає у ролі менеджера. Менеджер збирає необхідну для клієнта суму ресурсів від учасників консорціуму, укладає з клієнтом кредитний договір та надає позику. Крім того, провідний банк (менеджер) відповідає за розподіл відсотків. За операції, пов'язані з синдикативним кредитуванням, банк-менеджер (лідер консорціуму) отримує відповідну винагороду [19].

Паралельні позики передбачають спільну участь декількох банків у їх наданні. У такому випадку кілька різних банків надають кредит одному позичальнику, проте за однакових, завчасно узгоджених умовах.

До банківських послуг, які відносяться до кредитного характеру, входять: акцептний (банк видавець акцептує та гарантує оплату платіжного доручення або векселя, виставленого клієнтом); авальний (банк надає гарантію або аваль клієнту для забезпечення виконання ним своїх зобов'язань перед третіми особами); дисконтний кредити (банк викупує вексель або інший платіжний документ передбаченої суми до його терміну платежу, застосовуючи знижку); факторинг (банк виконує функцію фактора, тобто викупує від підприємства його вимоги до клієнтів за меншу суму, надаючи при цьому грошові кошти) та форфейтинг (банк викупує вексель або інші зобов'язання клієнта і взамін виділяє йому грошові кошти, а після отримання відсотків залишає собі різницю між сумою викупу та номінальною вартістю) [21].

Після проведеного аналізу наукових праць М. І. Савлука та О. В. Дзюблюка було встановлено, що ці автори виділяють наступні спільні класифікаційні ознаки, такі як: за строком погашення (коротко, середньо, довгострокові); за сферою економіки (виробничий та споживчий); за видом кредитора (банківські, кредити небанківських фінансових установ); за забезпеченням (забезпечені заставою та гарантовані).

Водночас, В. Д. Лагутін виокремлює класифікаційну ознаку – за кількістю кредиторів (надаються одним банком, синдикатні та паралельні); Б. П. Адамик – за ступенем ризику (стандартні та за підвищеним ризиком); Г. Р. Балянт за залежністю суб'єктів кредитних відносин (банківський, державний, міжгосподарський, міжнародний та особистий).

Термін кредиту та нарахування відсотків за його використання розпочинаються з моменту, коли кошти зараховуються на рахунок позичальника. Закінчується цей строк у момент повного погашення кредиту та нарахованих відсотків, за умови, що інше не визначено в умовах кредитного договору.

Науковці М. І. Савлук та М. Ф. Пуховкіна виділяють наступні основні види банківського кредитування фізичних осіб [22]:

1. іпотечний кредит;
2. автокредит;
3. споживчий кредит.

Ці види кредитування дозволяють фізичним особам отримувати фінансову підтримку для різних потреб, з урахуванням особистих фінансових можливостей та мети кредитування [41].

Іпотечний кредит – це спеціальний вид кредиту, що виникає на основі економічно-правових відносин між кредитором і позичальником, і пов'язаний з рухом позичкових коштів, які надаються на довгостроковій основі із заставою в нерухомому майні.

Автокредит – це вид кредитування, при якому кредитор надає позичкові кошти фізичній особі для придбання транспортного засобу (наприклад, легкового автомобіля, вантажівки, автобуса або іншого виду особистого транспорту). Особливістю автокредиту є те, що сам придбаний транспортний засіб виступає як застава для цього кредиту. Це означає, що якщо позичальник не виконає свої зобов'язання щодо погашення кредиту, кредитор може взяти цей транспортний засіб як компенсацію за борг.

Автокредити надають можливість фізичним особам придбати автомобіль, не вносячи повну суму власних коштів. Такий кредит може бути корисним для тих, хто планує придбати автомобіль, але не має достатньо готівки на руках [1].

Одним з найпоширеніших довгострокових кредитів у населення в Україні є споживче кредитування. Споживчий кредит – це вид кредиту, який надається споживачеві для придбання товарів та послуг для особистих потреб, і ці потреби зазвичай не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Отримання кредиту передбачає зобов'язання позичальника повернути основну суму боргу (суму, одержану від банку) відповідно до умов кредитного

договору, а також сплатити відсотки за користування кредитом за встановлені строкові рамки.

Існує кілька ознак, за якими класифікують споживчі кредити. Дослідження показують, що більшість джерел використовують схожі ознаки для класифікації споживчого кредитування, які, в цілому, співпадають з ознаками класифікації кредитів загалом. Кількість таких ознак може різнитися в різних джерелах.

Для кредитування на поточні потреби, банки використовують три основні канали або інструменти: кредитні картки (включаючи овердрафти), кеш-кредити та кредити на придбання товарів.

Мета отримання кредиту зазвичай прямо фіксується лише для третього випадку, який, як правило, включає покупку побутової техніки. У інших ситуаціях, які становлять більшість, ціль отримання кредиту є неявною, оскільки залучені кошти використовуються для фінансування поточного споживання.

Банки визначають свої частки ринку і стараються принаймні збільшити свою присутність на ринку. Це може свідчити про те, що фінансові установи, ймовірно, керуються комерційними і короткостроковими цілями, такими як максимізація прибутку, а не стратегічним керуванням кредитними ризиками.

Небанківська фінансова установа – це юридична особа, яка, відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", надає одну чи кілька фінансових послуг і внесена до Державного реєстру фінансових установ в установленому законодавством України порядку. Нейбанківські фінансові установи охоплюють різноманітні суб'єкти, такі як кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, а також інші юридичні особи, чия основна діяльність полягає у наданні фінансових послуг [39].

Конкуренція за позичальників стає все більш інтенсивною. Банки та нейбанківські фінансові установи спрямовані на різні групи позичальників, які майже не перетинаються між собою. Нейбанківські фінансові установи зазвичай приваблюють клієнтів завдяки вищій доступності послуг, меншими вимогами та

швидшим розглядом кредитних заявок. Однак це може призвести до високої вартості позик для клієнтів.

Нерідко клієнти небанківських фінансових установ звертаються за кількома позиками, включаючи погашення раніше отриманих кредитів. Проте значні витрати на обслуговування боргів від небанківських фінансових установ можуть призвести до погіршення платіжної дисципліни як в банках, так і в небанківських фінансових установах. Банки часто вважають, що клієнти, які отримують кредити від небанківських фінансових установ, представляють підвищений ризик, тому намагаються обмежити кредитування таких позичальників.

А. М. Мороз та М. І. Савлук виділяють наступні ознаки класифікації банківського кредитування фізичних осіб: за методом надання; за основними категоріями позичальників; за цільовим спрямуванням; за строками користування; за залежністю від забезпечення; за залежністю від кількості кредиторів; за залежністю від порядку погашення; за характером і способом сплати відсотків; за ступенем ризику.

Банківське кредитування для фізичних осіб включає в себе різні види, які відповідають потребам та можливостям позичальників. Іпотечний кредит є одним з них і надає можливість отримати значну суму на довгостроковий період, заставивши нерухомість. Це дозволяє громадянам придбати житло або реалізувати інші життєві проекти, забезпечивши їх відповідно до власних можливостей.

Автокредити також допомагають громадянам придбати автомобіль, не відчуючи тягар великих витрат. Такі кредити зазвичай мають автомобіль як заставу, що стає додатковим забезпеченням для банку.

Споживчий кредит надає можливість покращити якість життя, придбавши товари та послуги для особистих потреб. Він може бути корисним для реалізації різноманітних ініціатив громадян, таких як оплата освіти, ремонт житла, медичні послуги, подорожі тощо.

Кредитування фізичних осіб небанківськими установами включає в себе:

- кредитні послуги кредитних спілок (кооперативні установи, які надають фінансові послуги своїм членам. Кредитні спілки можуть надавати споживчі кредити, іпотечні кредити, а також інші види позик);

- кредити мікрофінансових установ (установи, які спеціалізуються на наданні фінансових послуг, зокрема мікрокредитів, особам з низьким рівнем доходу, малими підприємцям та розвитку місцевих громад);

- кредити фінансових компаній (деякі небанківські фінансові установи, які не є кредитними спілками чи МФУ, також можуть надавати різні види кредитів, включаючи споживчі та автокредити;

- кредити ломбардів (установи, які спеціалізуються на наданні кредитів, підкріплених заставою у вигляді рухомого майна (наприклад, золото, ювелірні вироби);

- товарні кредити лізингових компанії (надають фінансову підтримку для придбання обладнання, автотранспорту чи інших активів за допомогою лізингових угод).

Ці установи можуть надавати різні види кредитів відповідно до своєї спеціалізації та ринкових потреб. Важливо враховувати умови, відсоткові ставки, строк погашення та інші параметри, перш ніж взяти кредит у небанківської установи.

Позичальники повинні мати чітке розуміння умов кредитування, включаючи графік платежів і загальну вартість кредиту. Також важливо мати фінансову відповідальність і своєчасно сплачувати кредитні зобов'язання. Правовий захист і регулювання створюють необхідну основу для забезпечення справедливих та прозорих умов для всіх учасників процесу.

В Україні довгострокове кредитування населення представлене різноманітними видами та формами, які забезпечують доступ до фінансових ресурсів для різних потреб громадян. Основні види довгострокового кредитування включають іпотечне кредитування, автокредитування, кредити на освіту та споживчі кредити на різноманітні потреби.

Іпотечне кредитування є широко поширеним та важливим елементом ринку, забезпечуючи можливість придбання або поліпшення житла для населення. Автокредити відіграють значущу роль у фінансуванні придбання автотранспорту, дозволяючи громадянам здійснювати великі покупки. Кредити на освіту надають можливість фінансування навчання та професійного розвитку, що сприяє підвищенню освітнього рівня населення. Споживчі кредити дозволяють отримати фінансову підтримку для різноманітних особистих потреб, включаючи покупку товарів та послуг.

Зазначено, що різні фінансові установи, такі як банки, кредитні спілки та фінансові компанії, виступають у ролі кредиторів, надаючи різноманітні кредитні продукти населенню. Умови кредитування, такі як процентні ставки, терміни погашення та умови забезпечення, можуть варіюватися від одного кредитора до іншого.

Важливим є ретельний аналіз умов кредитів перед їх отриманням, а також своєчасна інформованість населення щодо їх прав та обов'язків у процесі довгострокового кредитування. Держава та регулюючі органи також відіграють ключову роль у встановленні ефективних правил та норм для захисту прав споживачів та забезпечення стабільності фінансової системи.

1.3 Нормативно-правові аспекти довгострокового кредитування населення

Основним нормативно-правовим актом, який встановлює економічні, організаційні та правові засади функціонування банківських установ, є Закон України “Про банки та банківську діяльність” №394-VI від 19.05.2011 [31]. В цьому законі надається визначення банківського кредиту і встановлюються загальні положення щодо проведення кредитних операцій банками.

Цей закон є основою для розробки та прийняття інших нормативних документів як на законодавчому, так і на виконавчому рівні, а також від банківських установ. У цих нормативних документах більш детально та глибше розглядаються сутність та процедура здійснення кредитних операцій в Україні.

Водночас, Цивільний кодекс України визначає форму та зміст кредитного договору, встановлює порядок сплати відсотків за кредитом, визначає відповідальність та правові наслідки при порушенні зобов'язань. Цей кодекс також передбачає право кредитора пред'являти вимоги до спадкоємців у разі смерті позичальника. Це свідчить про намір авторів Кодексу захищати права позикодавців [45].

НБУ вніс значну кількість змін до різних нормативно-правових актів. Основний акцент робиться на розширенні дії норм фінансового законодавства не лише на юридичних, але й на фізичних осіб. Це включає такі зміни, як заміна терміну "суб'єкт підприємницької діяльності" на "позичальник" та надання дозволу на надання кредитів фізичним особам в іноземній валюті.

Однак, однією з найважливіших змін є розробка методики оцінки фінансового стану фізичних осіб – позичальників та їх класифікація за кредитоспроможністю. Ця методика відображена в Положенні Національного банку України "Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями" від 30.06.2016 року [29].

Також розглянемо постанову НБУ щодо затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит [33] та Правил розрахунку загальної вартості кредиту та реальної річної процентної ставки для небанківських фінансових установ, які надають споживчі кредити [30].

Ця постанова спрямована на регулювання і стандартизацію розрахунків та інформаційної прозорості у галузі надання споживчих кредитів небанківськими фінансовими установами в Україні.

Наведені правила визначають методику розрахунку загальної вартості кредиту та реальної річної процентної ставки для споживачів, які укладають

договори про споживчий кредит з банками та небанківськими фінансовими установами в Україні. Основні положення цих правил включають:

- методику розрахунків (визначає методику розрахунку загальної вартості кредиту та реальної річної процентної ставки для споживачів);
- терміни (визначає терміни в значеннях, передбачених законодавством України про споживче кредитування)
- загальна вартість кредиту (кредитодавець розраховує загальну вартість кредиту для споживача в грошовому виразі згідно з методикою)
- деталізація витрат (кредитодавець надає споживачу детальний перелік складових загальної вартості кредиту у вигляді графіка платежів, розкриваючи суми погашення основного боргу, процентів, вартість послуг та інше)
- реальна річна процентна ставка (визначає методику розрахунку реальної річної процентної ставки та обчислює її на основі припущень про дійсність договору);
- обчислення загальних витрат (кредитодавець має право обчислювати загальні витрати, припускаючи незмінність платежів за послуги кредитодавця протягом строку дії договору);
- визначення реальної річної процентної ставки та загальної вартості кредиту (кредитодавець вказує реальну річну процентну ставку та загальну вартість кредиту у визначених рядках таблиці).

Ці правила спрямовані на забезпечення прозорості та інформованості споживачів щодо умов та вартості кредитів, а також створення стандартизованого підходу до розрахунків у сфері споживчого кредитування в Україні.

З початку повномасштабної війни на території України, Кабінет Міністрів України видав постанову “Умови забезпечення приватним акціонерним товариством “Українська фінансова житлова компанія” доступного іпотечного кредитування громадян України”, що забезпечила можливість купівлі громадянам України нерухомого майна у вигляді іпотечних кредитів, згідно з даної постанови з’явився проєкт “єОселя” [12].

15 вересня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо споживчого кредитування і формування та обігу кредитних історій» № 891-IX [32].

З моменту набрання чинності Законом, кредитні договори, які укладаються на строк до одного місяця або договори, загальний розмір позики за якими не перевищує одну мінімальну заробітну плату, відносяться до категорії споживчих кредитів. Відповідно, такі відносини підлягають регулюванню відповідно до норм Закону України "Про споживче кредитування".

Закон також встановлює, що максимальна сума штрафів і пені за порушення споживачем у виконанні його зобов'язань згідно з договором про споживчий кредит, загальний розмір кредиту за яким не перевищує мінімальну заробітну плату, не може перевищувати подвійний розмір суми, одержаної споживачем в рамках такого договору, і не може бути збільшена за домовленістю сторін.

Запровадження цих законодавчих змін представляє значне досягнення у сфері надання гарантій споживачам мікрокредитів та забезпечує більш ефективні механізми захисту споживачів від незаконних дій мікрофінансових організацій. Незважаючи на те, що більшість змін на користь клієнтів фінансових установ, Закон обмежує можливість безмежного отримання швидких кредитів без наміру їх повертати, що в свою чергу захищає фінансові установи від збільшення ризику проблемної заборгованості.

Отже, ймовірно, зацікавленість кредиторів у даному виді кредитування може значно зменшитися через обмеження можливості нараховувати відсотки, штрафи і пеню. Однак, разом з цим, ці зміни допоможуть в певній мірі захистити споживачів від отримання, на перший погляд, невеликих позик, і дозволять зберегти платоспроможність клієнтів.

Слід зазначити, що фінансові компанії не будуть зобов'язані надавати клієнтам паспорт споживчого кредиту перед підписанням договору, якщо йдеться про позику сумою, що не перевищує мінімальну заробітну плату. Обов'язок надання такого паспорта існує тільки для кредитів, сума яких перевищує мінімальну заробітну плату. Відсутність конкретного регулювання цього питання

дає кредиторам можливість використовувати різні методи для нечіткого представлення інформації щодо кредиту в майбутньому.

Саме тому з метою забезпечення своєчасного надання повної, точної та надійної інформації про фінансові послуги, Національний банк України анонсував встановлення вимог щодо розміщення істотних характеристик кредитних продуктів (включаючи мікрокредити) на веб-сайтах фінансових компаній [32; 24].

14 липня 2023 року Верховною Радою ухвалено нову редакцію закону "Про кредитні спілки", яка розширює перелік осіб, які можуть стати членами кредитних спілок [35].

У законодавстві будуть введені нові вимоги до системи корпоративного управління кредитними спілками та системи внутрішнього контролю. Розподіл повноважень між органами управління, такими як загальні збори, наглядова рада та правління (чи одноосібний виконавчий орган), буде чітко визначено. Також встановлені обмеження на одночасне виконання певних функцій, щоб уникнути можливих конфліктів інтересів. Закон також встановлює вимогу до бездоганної ділової репутації та професійної придатності керівників кредитних спілок. Вище керівництво значущих та об'єднаних кредитних спілок підлягатиме схваленню Національним банком.

Загалом нові вимоги до системи управління мають на меті запобігти концентрації всіх управлінських процесів в обмеженому колі осіб. Це сприятиме зменшенню ризиків для фінансового стану кредитних спілок і захисту інтересів їхніх учасників.

Замість подвійної процедури для вступу на ринок, закон передбачає, що для кредитних спілок отримання ліцензії здійснюватиметься одночасно з реєстрацією у відповідному реєстрі. Додатково, вже не буде необхідності отримувати декілька ліцензій на різні види фінансових послуг, оскільки кредитна спілка буде проводити діяльність на підставі ліцензії на діяльність кредитної спілки. Закон встановлює різницю між стандартною та спрощеною ліцензією.

За стандартною ліцензією кредитна спілка зможе надавати фінансові послуги, пов'язані з кредитуванням та залученням коштів і банківських металів від своїх членів, які підлягають поверненню і не є пайовими внесками.

За спрощеною ліцензією кредитна спілка зможе надавати лише послуги, пов'язані з кредитуванням. Водночас кредитна спілка за бажанням зможе надавати послуги, пов'язані з наданням гарантій, торгівлі валютними цінностями і деякі інші фінансові послуги. Кредитні спілки також зможуть надавати супровідні, посередницькі та консультаційні послуги для підвищення зацікавленості громадян у використанні фінансових послуг. Відповідно будуть оновлені ліцензійні вимоги для кредитних спілок, і вимоги для користування стандартними ліцензіями будуть посилені.

Кредитні спілки зможуть передавати на аутсорсинг низку своїх функцій, проте вони обов'язково повинні інформувати про це Національний банк [35].

15 березня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" № 2120-IX [37]. Цей закон доповнив Цивільний кодекс України новим пунктом 18, який стосується дії норм під час воєнного стану.

Згідно з новим пунктом 18, у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та впродовж тридцятиденного строку після припинення або скасування воєнного стану, у випадку прострочення виконання грошових зобов'язань за кредитним договором, позичальник звільняється від відповідальності, яка визначена статтею 625 Цивільного кодексу України, а також від обов'язку сплати неустойки (штрафу, пені) за це прострочення.

Закон також передбачає списання неустойки та інших платежів, які були нараховані з 24 лютого 2022 року через прострочення виконання кредитних зобов'язань.

Забороняється збільшення процентної ставки за користування кредитом в разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит, за винятком

випадків, коли змінювана процентна ставка передбачена в кредитному договорі або договорі про споживчий кредит.

Натомість, НБУ на своєму офіційному сайті вказує, що нові правила не скасовують відсотки за користування кредитними коштами. Нарахування таких відсотків є законним і залишається на відсотковій ставці кредитора.

Кредитні канікули передбачають відтермінування сплати боргу, але не його анулювання. Варто узгоджувати умови кредитних канікул безпосередньо з кредитором. Якщо позичальники мають фінансові ресурси для продовження сплати кредитів, то рекомендується продовжувати сплачувати їх [25].

Позичальник має право відмовитися від одержання кредиту частково або в повному обсязі, повідомивши про це кредитодавця до встановленого договором строку його надання, якщо інше не встановлено договором або законом (п.2 ст.1056 Цивільного кодексу України) [46].

Особливу увагу слід звернути на порядок відмови від споживчого кредиту. Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України "Про споживче кредитування", споживчий кредит – це вид кредитного договору, за яким кредитодавець зобов'язується надати споживчий кредит у розмірі та на умовах, встановлених договором, а споживач (позичальник) зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти за користування кредитом на умовах, встановлених договором [38].

Пункт 11 статті 1 Закону України "Про споживче кредитування" стверджує, що споживчий кредит – це грошові кошти, надані споживачу (позичальникові) для придбання товарів (робіт, послуг) з метою задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Відповідно до пункту 6 статті 11 Закону "Про захист прав споживачів", споживач має право протягом 14 календарних днів відкликати свою згоду на укладення кредитного договору без пояснення причин. Термін цього строку починається з моменту передачі споживачеві копії укладеного договору [34].

Аналогічна норма міститься і в іншому законі. Відповідно до статті 15 Закону України "Про споживче кредитування", споживач має право протягом 14

календарних днів з дня укладення договору про споживчий кредит відмовитися від договору про споживчий кредит без пояснення причин, включаючи випадок одержання грошових коштів.

Споживач повідомляє кредитодавця про свою намір відмовитися від договору письмово (у паперовому або електронному вигляді з електронними підписами або іншими еквівалентними засобами), і це має відбуватися до завершення визначеного строку. Протягом семи календарних днів з дня повідомлення кредитодавця споживач має повернути отримані гроші і сплатити проценти за користування кредитом за встановленою ставкою, якщо такі кошти були одержані.

Споживач не зобов'язаний сплачувати будь-які інші платежі, пов'язані з відмовою від договору про споживчий кредит. Відмова від договору про споживчий кредит також припиняє обов'язок споживача за будь-якими додатковими або супутніми послугами, передбаченими в договорі, які були визначені як обов'язкові для отримання кредиту.

Кредитодавець або третя сторона мають повернути споживачеві оплату за такі послуги, якщо вони не були фактично надані до дня відмови від договору про споживчий кредит у порядку, визначеному законодавством.

Національний банк України впроваджує значну кількість змін у фінансовому законодавстві, які розширюють діапазон його дії на фізичних осіб. Це включає в себе зміни в термінології та дозвіл на надання кредитів фізичним особам в іноземній валюті. Однією з важливих змін є розробка методики оцінки фінансового стану фізичних осіб та їх класифікація за кредитоспроможністю. Ці зміни відображені в Положенні НБУ та спрямовані на покращення механізмів захисту інтересів споживачів та зменшення ризиків для банків.

Законодавчі зміни також обмежують можливість отримання швидких кредитів без наміру повертати їх, захищаючи фінансові установи від збільшення ризику проблемної заборгованості. Крім того, були введені вимоги до системи корпоративного управління кредитними спілками для забезпечення ефективного управління та захисту інтересів їхніх учасників. Такі зміни спрямовані на забезпечення стабільності та надійності банківської системи України.

Відтак, законодавчі акти та нормативні документи регулюють багато аспектів банківського та небанківського кредитування, забезпечуючи фінансову стабільність та захист інтересів різних сторін, включаючи банки, фізичних осіб та суспільство в цілому.

Висновки до розділу 1

Кредитування населення – це важливий елемент фінансової системи, що впливає на економічний розвиток країни та покращення якості життя громадян. Довгострокове кредитування населення визначається, як система надання фінансових кредитів для фізичних осіб на тривалий термін (більше одного року). Вона включає такі аспекти, як цільове призначення кредиту (наприклад, придбання житла чи освіти), визначення процентної ставки, термін погашення, забезпечення (гарантія виплати кредиту), амортизація (система сплати основної суми і відсотків), ризики (процентний ризик, кредитний ризик і інші), а також регулювання через законодавство та відповідні органи.

Основною метою кредитування населення є стимулювання власної інвестиційної активності та задоволення потреб у великих сумах грошей, наприклад, у житлі, освіті чи автомобілі. Однією з його особливостей є тривалий термін повернення кредиту, що дозволяє клієнтам розподіляти свої фінансові зусилля на довгий період часу.

В той же час, ця система вимагає обачності та ретельного розуміння умов та обмежень. Клієнти повинні уважно вивчати умови кредиту, процентні ставки та строк погашення, а також розглядати різні види забезпечення. При цьому важливо уникати надмірного кредитного навантаження, що може призвести до фінансових труднощів. Крім того, держава та регулюючі органи мають встановлювати ефективні правила та норми для захисту прав споживачів і забезпечення стабільності фінансової системи.

Було визначено, що більшість авторів розрізняють наступні спільні класифікаційні ознаки кредиту, такі як: за строком погашення (середньострокові, довгострокові); за видом кредитора (банківські, кредити небанківських фінансових установ, державні); за забезпеченням (забезпечені заставою, гарантовані та незабезпечені); за кількістю кредиторів (надаються одним банком та паралельні); за цільовим спрямуванням (споживчий та виробничий); за характером і способом сплати відсотків; за ступенем ризику (стандартні та з підвищеним ризиком).

Серед основних видів довгострокового кредитування населення в Україні виділяють іпотечне кредитування, автокредитування та кредитування на освіту. Іпотечне кредитування є одним із найпоширеніших видів, спрямованим на придбання та будівництво житла. Автокредити дозволяють громадянам отримати доступ до автотранспорту за умови поетапного сплатення. Кредитування на освіту надає можливість здобути якісну освіту, не турбуючись про велику одноразову виплату.

Нормативно-правові аспекти у сфері довгострокового кредитування населення включають визначення умов, за якими банки та небанківські фінансові установи можуть надавати такі кредити, обов'язки та права сторін, а також механізми контролю за дотриманням встановлених норм. Регулюючи діяльність банків та небанківські фінансові установи у цьому сегменті, законодавство сприяє захисту прав споживачів та забезпечує стабільність фінансової системи.

Усі ці аспекти довгострокового кредитування населення об'єднуються в єдину систему, що розвивається, пристосовуючись до потреб економіки та суспільства. Довгострокове кредитування населення стає каталізатором особистих та загальнонаціональних змін, сприяючи збільшенню ефективності фінансових ресурсів та підвищенню рівня життя громадян.

Додатково, важливо відзначити, що розвиток фінансової грамотності серед населення та створення ефективних механізмів соціальної підтримки можуть сприяти зростанню стабільності та відповідального використання фінансових ресурсів громадянами. Такий комплексний підхід може створити умови для сталого підвищення якості життя та соціального добробуту населення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Порівняльний аналіз довгострокового кредитування населення в Україні: банки та мікрофінансові установи

Проведемо аналіз динаміки кредитування населення у розрізі банків та мікрофінансових установ. Обсяги наданих кредитів фізичним особам від банків України, згідно даних НБУ, наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Банківське кредитування фізичних осіб в Україні у період 2014 - серпень 2023 рр. (млн. грн. та з відсотковими змінами)

Роки	Кредити, надані фізичним особам (залишки коштів на кінець періоду, млн грн)	Відхилення до попереднього року	Відсоткова зміна до попереднього року
2014	211 215	17 686	9,1%
2015	174 869	-36 346	-17,2%
2016	163 333	-11536	-6,6%
2017	174 182	10849	6,6%
2018	201 102	26920	15,5%
2019	212 515	11413	5,7%
2020	206 471	-6044	-2,8%
2021	254 385	47914	23,2%
2022	221 105	-33280	-13,08%
2023 (серпень)	228 464	7359	3,33%

Джерело: складено на основі офіційного сайту НБУ [18]

Банківський сектор в Україні продемонстрував негативний тренд протягом 2022 року, в контексті зменшення обсягів кредитування фізичних осіб, яке становило -13,1%. Проте, цей розвиток подій відбувався в умовах великої нестабільності та загрози, оскільки в той самий період відбувалося повномасштабне російське вторгнення на територію України.

Відзначимо, що цей ріст кредитування фізичних осіб може бути спричинений реалізацією програм стимулювання кредитування. Однак в контексті російської агресії та загострення геополітичної ситуації, важливо переосмислити фактори, які можуть впливати на кредитний ринок.

Щодо інших років, варто відзначити такі моменти:

- 2015 рік показав помірне зменшення (-17,2%), що, ймовірно, свідчить про поступове зниження кредитування серед населення;
- 2016 та 2017 роки показують зменшення кредитів фізичним особам, що може бути пов'язане з економічними труднощами та невизначеністю на ринку;
- 2018 і 2019 роки відзначаються новим зростанням, що може бути спричинене покращенням економічної ситуації та підвищенням довіри до кредитних установ;
- 2020 та 2021 роки показали менший темп зростання та навіть невелике зменшення в 2021 році, що може бути пов'язане з впливом пандемії COVID-19 та її наслідками на фінансову стабільність населення.

У 2023 році відбулася дуже суттєва зміна, зі значним зменшенням кредитів фізичним особам (3,33%). Це може бути результатом різних чинників, включаючи можливі економічні труднощі та початок повномасштабного вторгнення Росії на територію України.

Далі проведемо аналіз структури наданих кредитів фізичним особам банками України за цільовим спрямуванням. Підкреслимо, що в загальному обсязі цих кредитів домінують споживчі кредити (станом на кінець 2022 р. їх питома вага становила 86%), другу позицію займають кредити на будівництво та реконструкцію нерухомості (9% у 2022 р.), третю – інші кредити (5% у 2022 р.). Таблиця 2.2 надає інформацію щодо цільового призначення банківських кредитів в Україні за період 2014 - серпень 2023 року.

Загальна кількість іпотечних кредитів зменшилася з 72,156 млн. грн. в 2014 році до 23,520 млн. грн. в 2022 році. Однак в серпні 2023 року відбулося певне покращення, збільшившись до 25,919 млн. грн.

Спостерігається значний зріст споживчих кредитів з 135,094 млн. грн. в 2014 році до 188,656 млн. грн. в 2022 році та 193,022 млн. грн. в серпні 2023 року.

Сектор кредитів на будівництво та реконструкцію показує змішаний тренд, з ростом у 2021 році (28,560 млн. грн.) та зниженням в 2022 році (21,337 млн. грн.), але підвищенням в серпні 2023 року (22,551 млн. грн.).

Таблиця 2.2 - Банківські кредити надані фізичним особам за цілями кредитування у період 2014 - серпень 2023 року (млн. грн. та зі змінами до попереднього року)

Період	Іпотечні кредити	Споживчі кредити	На будівництво та реконструкцію	Інші кредити	Зміна до попереднього року (іпотечні)	Зміна до попереднього року (споживчі)	Зміна до попереднього року (на будівництво та реконструкцію)	Зміна до попереднього року (інші кредити)
2014	72 156	135 094	71 803	4 318	15 886	-2 252	20 356	-418
2015	60 215	104 879	66 169	3 821	-11 941	-30 215	-5 634	-497
2016	60 265	101 528	58 549	3 255	50	-3 351	-7 620	-566
2017	38 601	122 066	48 268	3 848	-21 664	20 538	-10 281	593
2018	42 308	151 625	44 458	5 019	3 707	29 559	-3 810	1 171
2019	26 616	173 702	32 611	6 203	-15 692	22 077	-11 847	1 184
2020	30 389	170 719	28 924	6 828	3 773	-2 983	-3 687	625
2021	28 693	214 134	28 560	11 691	-1 696	43 415	-364	4 863
2022	23 520	188656	21 337	11 112	-5 173	-25 478	-7 223	-579
серпень 2023	25 919	193022	22 551	12 890	2 399	4 366	1 214	1 778

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту НБУ [18]

Сегмент інших кредитів відзначається відносною стабільністю, але з деяким відновленням у 2022 році та серпні 2023 року.

Аналізуючи динаміку банківських кредитів в Україні з 2014 року до серпня 2023 року, можна визначити наступні тенденції. Іпотечні кредити зазнали загального зменшення, споживчі кредити відзначилися значним зростанням, а сектор кредитів на будівництво та реконструкцію показував коливання. Водночас, інші кредити залишалися відносно стабільними.

За аналізом таблиці 2.3 можна визначити кілька ключових тенденцій в розподілі банківських споживчих кредитів за строками протягом 2014 - серпень 2023 року.

Загальний обсяг споживчих кредитів в Україні показує зростання, досягаючи 193,022 млн. грн. в серпні 2023 року. Кредити, виділені на короткий термін (до 1 року), значно зменшилися в 2015 році порівняно з попереднім роком,

але пізніше стали показувати стабільне зростання. Кредити на термін від 1 року до 5 років та більше 5 років відзначаються збільшенням протягом усього аналізованого періоду, зокрема спостерігається помітний ріст у категоріях від 2018 року, але зниженням з початку повномасштабного вторгнення.

Таблиця 2.3 - Банківські споживчі кредити за строками в період 2014-серпень 2023 року млн. грн.

Період	До 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років	Всього	Усього довгострокових споживчих кредитів	Темп приросту довгострокових споживчих кредитів	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі споживчих кредитів
1	2	3	4	5	6	7	8
2014	51 769	40 928	42 398	135 094	83 326	-3 148	61,68%
2015	33 293	29 537	42 049	104 879	71 586	-11 740	68,26%
2016	34 255	27 850	39 423	101 528	67 273	-4 313	66,26%
2017	42 614	45 227	34 225	122 066	79 452	12 179	65,09%
2018	69 734	49 171	32 719	151 625	81 890	2 438	54,01%
2019	89 156	59 853	24 693	173 702	84 546	2 656	48,67%
2020	88 391	58 937	23 391	170 719	82 328	-2 218	48,22%
2021	114 519	76 763	22 852	214 134	99 615	17 287	46,52%
2022	109 933	54 653	24 071	188 656	78 724	-20 891	41,73%
серпень 2023	123 393	47 145	22 484	193 022	69 629	-9 095	36,07%

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту НБУ [18]

Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі споживчих кредитів поступово зменшилась. В порівнянні з 2014 роком, де питома вага довгострокових споживчих кредитів становила 61,68%, то на серпень 2023 року даний відсоток становив 36,07%, що майже вдвічі менше, ніж зазвичай.

Дане зменшення обумовлене нестабільною ситуацією в країні в умовах військового стану, тому переважна частина користувачів обирають короткострокові споживчі кредити.

Загалом, розподіл споживчих кредитів за строками вказує на зменшення, особливо в довгострокових категоріях, що свідчить про зменшений інтерес до довгострокового кредитування в Україні.

Потрібно також врахувати збільшення курсу валют з березня 2020 року, який негативно відзначився на позитивній динаміці зростання за 2021-2023 роки.

Аналізуючи таблицю 2.4 за іпотечними кредитами наданими фізичним особам в Україні за строками в період з 2014 по серпень 2023 року, важливо враховувати не лише числові показники, але й зовнішні обставини, такі як зростання курсу долара та введення військового стану з початком повномасштабного вторгнення.

Таблиця 2.4 - Банківські іпотечні кредити, надані фізичним особам за строками в період 2014 - серпень 2023 року млн. грн.

Період	До 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років	Всього	Усього довгострокових іпотечних кредитів	Темп приросту довгострокових іпотечних кредитів	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі іпотечних кредитів
1	2	3	4	5	6	7	8
2014	3 806	6 428	61 922	72 156	68 350	14 644	94,73%
2015	3 546	4 502	52 167	60 215	56 669	-11 681	94,11%
2016	3 212	4 374	52 679	60 265	57 053	384	94,67%
2017	1 659	2 611	34 330	38 601	36 941	-20 112	95,70%
2018	1 418	2 517	38 373	42 308	40 890	3 949	96,65%
2019	502	2 324	23 789	26 616	26 113	-14 777	98,11%
2020	496	3 109	26 785	30 389	29 894	3 781	98,37%
2021	457	4 733	23 502	28 693	28 235	-1 659	98,40%
2022	285	3 858	19 377	23 520	23 235	-5 000	98,79%
серпень 2023	277	4 066	21 576	25 919	25 642	2 407	98,93%

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту НБУ [18]

За весь період відзначається загальне зменшення обсягу іпотечних кредитів, з 72,156 млн. грн. в 2014 році до 25,919 млн. грн. в серпні 2023 року. Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі іпотечних кредитів показує динаміку зростання. В 2014 році цей показник становив 94,73% та у серпні 2023 року склав 98,93% у загальному обсязі. Даний приріст аргументується тим, що іпотечні кредити беруть на довгострокові терміни через загальну велику вартість кредиту, за рахунок цього простіше виплачувати борг меншими частинами на довші періоди.

Виділяється стабільне зменшення короткострокових іпотечних кредитів, що може бути пов'язане зі змінами в економіці та курсом долара. Тенденція до зниження в середньострокових кредитах також спостерігається, але динаміка більш стабільна порівняно з короткостроковими. Довгострокові іпотечні кредити

відзначаються великим збільшенням, лише у 2014 році та 2015 році. З 2018 року вони зменшуються та конкурентну перевагу беруть короткострокові іпотечні кредити.

Зростання курсу долара може призвести до збільшення загального обсягу кредитів у національній валюті. Введення військового стану може створити негативний вплив на діючі страхові поліси кредитів та платоспроможність позичальників.

При врахуванні умов ведення війни в Україні, які ми зазначили вище, слід вказати, що будь-яке зростання або зменшення в різних сегментах кредитів не може бути описане як "стабільне" в повному розумінні терміну. Умови ведення війни визначають значну нестабільність в економіці та фінансовому секторі, викликаючи труднощі і непередбачувані зміни.

Таким чином, деякі показники можуть вказувати на збереження або менше виражені зміни, але слід розуміти, що вони відбуваються в умовах значного економічного та соціального тиску, пов'язаного з військовим конфліктом. У контексті воєнних умов будь-яке аналітичне висновок повинно враховувати складність ситуації та непередбачуваність подій, що ускладнює точне передбачення впливу на фінансовий сектор та ринок кредитів.

Аналізуючи банківські кредити надані фізичним особам на будівництво та реконструкцію за строками в період з 2014 по серпень 2023 року, дані яких зазначені в табл. 2.5, слід врахувати умови ведення війни та зміни в економічному середовищі.

Загальний обсяг кредитів на будівництво та реконструкцію демонструє певне коливання, варіюючись від 22,551 млн. грн. в серпні 2023 року до 71,803 млн. грн. в 2014 році.

Короткострокові кредити значно зменшилися в 2015 році та пізніше показують варіації, вказуючи на нестабільність у даному сегменті. Середньострокові кредити також відзначаються певними коливаннями, з особливим падінням в 2022 році. Довгострокові кредити мають тенденцію до

певного збільшення, зокрема в 2018 та 2019 роках, але також піддаються коливанням.

Таблиця 2.5 - Банківські кредити надані фізичним особам на будівництво та реконструкцію за строками в період 2014 - серпень 2023 року млн. грн.

Період	До 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років	Більше 10 років	Всього	Усього довгострокових кредитів на будівництво та реконструкцію	Темп приросту довгострокових кредитів на будівництво та реконструкцію	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів на будівництво та реконструкцію
1	2	3	4		5	6	7	8
2014	3 782	3 236	7 620	57 165	71 803	68 021	20 356	94,73%
2015	6 306	3 308	7 711	48 845	66 169	59 864	-5 634	90,47%
2016	3 581	2 500	7 547	44 921	58 549	54 968	-7 620	93,88%
2017	1 253	1 890	8 683	36 441	48 268	47 014	-10 281	97,40%
2018	1 114	1 798	8 755	32 791	44 458	43 344	-3 810	97,49%
2019	621	1 657	6 673	23 661	32 611	31 991	-11 847	98,10%
2020	402	1 416	5 866	21 239	28 924	28 521	-3 687	98,61%
2021	225	1 449	5 874	21 012	28 560	28 335	-364	99,21%
2022	84	877	3 403	16 972	21 337	21 252	-7 223	99,60%
серпень 2023	88	683	3 008	18 772	22 551	22 463	1 214	99,61%

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту НБУ [18]

Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів на будівництво та реконструкцію показує позитивну динаміку, в 2014 році це становило 94,73 % та на серпень 2023 року – 99,61%. Переважна частина кредитів на будівництво та реконструкцію припадає на довгостроковий термін, адже суми позичок даного типу кредитування високі, тому сплачувати борг простіше протягом довшого періоду, меншими сумами погашення.

Умови ведення війни вплинули на попит на кредитів в цьому сегменті, особливо враховуючи важливість стабільності та надійності в будівельній галузі.

Аналізуючи динаміку кредитування в Україні за різними сегментами та строками у контексті військового конфлікту, збільшення курсу валюти та повномасштабного вторгнення Росії, варто визначити кілька ключових тенденцій.

Умови війни та геополітичні турбуленції вплинули на фінансовий сектор та весь економічний ландшафт країни. Спостерігається, що іпотечні кредити зазнали

загального зменшення, що може бути пов'язане з нестабільністю на ринку нерухомості та економічними труднощами. Умови війни також впливають на платоспроможність позичальників, зокрема у зв'язку з втратами доходів та економічними труднощами.

Споживчі кредити відзначаються значним зростанням протягом розглянутого періоду, що може бути викликанею стремлінням громадян забезпечити фінансову стабільність у нестабільних умовах.

Кредитування на будівництво та реконструкцію також показує коливання, проте загальний тренд свідчить про певне зменшення у зв'язку з економічними викликами та складнішими умовами отримання кредитів у період війни.

Збільшення курсу валюти впливає на динаміку платежів за кредитами, що викликає труднощі для позичальників. Загальною тенденцією є складний фінансовий ландшафт, де війна та геополітичні фактори створюють невизначеність та ризики. Подальший розвиток фінансового сектору буде вимагати уважного аналізу та адаптації до змін в умовах економічної нестабільності та військового конфлікту.

Значний вплив на кредитний ринок та обсяги кредитування має вартість кредитів, на яку здійснює вплив монетарна політика держави (зокрема облікова ставка). Згідно Закону України “Про Національний банк України” [36], облікова ставка НБУ - це один із монетарних інструментів, яким НБУ визначає орієнтир для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку стосовно вартості залучених та розміщених грошових коштів.

Збільшення облікової ставки використовується для стримування інфляції та контролю цін, в той час як, зниження ставки застосовується для підвищення економічної активності, стимулювання кредитування та підтримки економічного зростання країни.

Вона являє собою ключовий інструмент впливання на інфляцію у центральних банків, тому що вони регулярно приймають рішення щодо розміру ключової ставки (зниження, підвищення або залишання без змін).

У середині 2020 року, при досягненні дуже низького рівня інфляції, облікову ставку Національного банку України було знижено до 6% річних, що є найнижчим рівнем за всю історію України. Одночасно надлишкова ліквідність банківської системи сприяла активному зниженню ринкових процентних ставок.

В квітні 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, облікова ставка виросла у 2.5 рази до 25% в порівнянні з 10%, які ще були на початку року (див. рис. 2.1).

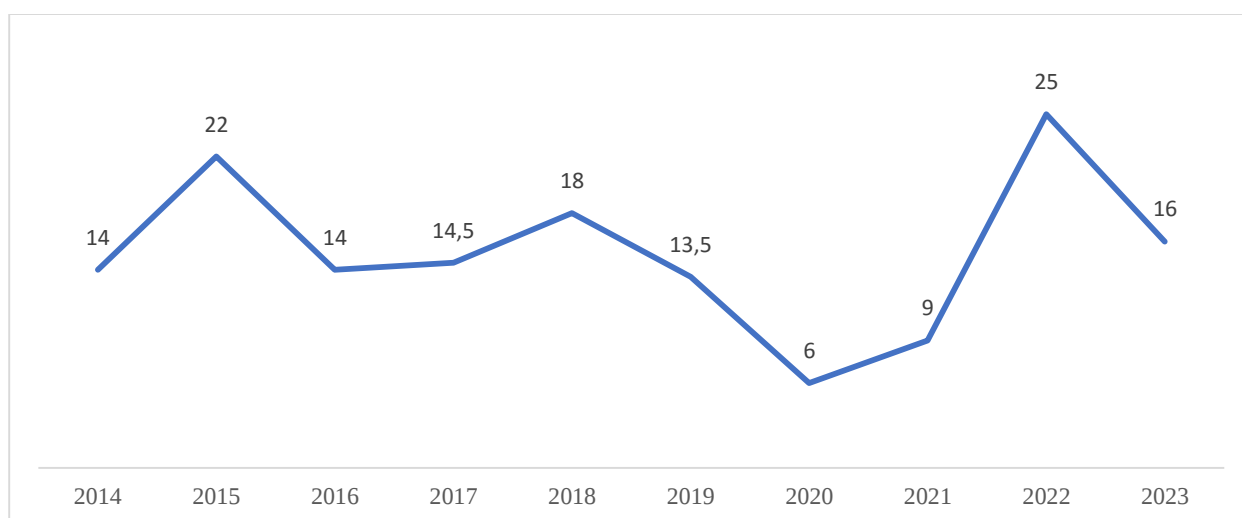

Рисунок 2.1. - Значення облікової ставки НБУ в період 2014 - жовтень 2023 року, %

Джерело: складено на основі офіційного сайту НБУ [26]

У таких умовах зміна облікової ставки мала обмежену ефективність у ролі фактору стабілізації очікувань і стимулювання утримання гривневих активів, зокрема, для підтримки фіксації обмінного курсу. Заходи Національного банку в монетарній сфері переважно спрямовувалися на забезпечення безперебійного функціонування банківської системи та платіжних операцій в економіці.

Цей захід також необхідний для збереження стабільності обмінного курсу, що за тодішніх умов було важливим фактором забезпечення економічної стійкості.

Триває повномасштабна війна з високою невизначеністю щодо завершення активної фази бойових дій. Російська армія проводить теракти та завдає нових масштабних руйнувань, і це надалі загрожує значним втратам у потенціалі української економіки і може спричинити непередбачувані інфляційні шоки.

З урахуванням всіх цих факторів, в період з липня 2023 по вересень 2023 року, НБУ поступово знижує облікову ставку, що становить 22% у липні та 20% у вересні відповідно [17]. НБУ притримується Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування.

Метою даної Стратегії є визначення пріоритетів, принципів та передумов для впровадження монетарної та валютно-курсової політики, спрямованої на повернення до таргетування інфляції з плаваючим обмінним курсом та пом'якшення валютних обмежень у структурований та послідовний спосіб. Це допоможе знизити ризики для цінової та фінансової стабільності та сприяє максимізації потенціалу для сталого економічного відновлення [40].

Далі проведемо аналіз базових параметрів кредитування фізичних осіб мікрофінансовими установами. З табл. 2.6 можна узагальнити наступні тенденції в кредитуванні фізичних осіб мікрофінансовими установами в Україні:

1. Загальна кількість виданих кредитів зростала з 2016 по 2022 рік. Проте, у 2023 році спостерігається зменшення кількості виданих кредитів на 2,2% у порівнянні з попереднім роком. Це може свідчити про нестабільну економічну ситуації у воюючої країни.

2. Відсоткова різниця за попередній рік показує, що найбільше зростання кредитів було в 2020 та 2022 роках (29,1% та 28,4% відповідно). Проте у 2017 році спостерігається великий спад у виданні кредитів (-46,5%), що може бути пов'язано зі складними економічними умовами або змінами в регулюванні галузі.

3. Загалом, кредити фізичним особам від мікрофінансових установ показують позитивну динаміку збільшення в період з 2016 по 2022 роки. Проте важливо враховувати, що зменшення у 2023 році може бути ознакою стабілізації та сповільнення ринку мікrokредитів після збурень, які зазнали високого попиту під час пандемії та початком війни.

Таблиця 2.6 - Кредити фізичним особам від мікрофінансових установ України у період 2016 - серпень 2023 року (млн. грн. та з відсотковими змінами)

Роки	Кредити фізичним особам	Зміна до попереднього року	Відсоткова зміна до попереднього року
2016	42813	-	-
2017	22907	19906	-46,5%
2018	23794	-887	3,9%
2019	26885	-3091	13,0%
2020	34704	-7819	29,1%
2021	41410	-6706	19,3%
2022	53188	-11778	28,4%
2023 (серпень)	52018	1170	-2,2%

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту НБУ [27; 43]

З аналізу динаміки кредитів фізичним особам, наданих банками та небанківськими мікрофінансовими установами в Україні, можна зробити наступні висновки:

1. Банки показують невеликий ріст видачі кредитів фізичним особам протягом усього періоду. Тенденція зростання настільки стала усталеною, що можна стверджувати про певний попит на банківські кредити серед населення.

2. Ринок кредитів від мікрофінансових установ в Україні також зростає, але його динаміка менш стабільна, і спостерігаються як підйоми, так і спади. Мікрофінансові установи надають можливість отримати кредити тим, хто не може цього зробити в банку через відсутність кредитної історії.

3. Банки залишаються стабільними гравцями у сегменті кредитів фізичним особам та демонструють більш прогнозований ріст. Мікрофінансові установи, незважаючи на меншу кількість виданих кредитів, проявляють вищу волатильність в їхній динаміці.

Обидва сегменти ринку мають свої переваги та обмеження. Банки зазвичай надають більш великі кредити та можуть мати більш низькі процентні ставки, тоді як мікрофінансові установи можуть надати кредити тим, хто не може отримати їх в банку через відсутність кредитної історії.

В цілому, обидва сегменти ринку є важливими для забезпечення доступності фінансових послуг для населення України, і кожен з них має свою роль у задоволенні різних потреб клієнтів.

2.2 Можливості отримання довгострокових кредитів фізичними особами за державними програмами

Перейдемо до розгляду державних програм кредитування для фізичних осіб.

Державна кредитна програма "Доступні кредити 5-7-9%" була запроваджена на ініціативу Президента України та Прем'єр-Міністра України з метою спростити доступ малих підприємств та фізичних осіб до банківського кредитування. Головною метою програми є посилення конкурентоспроможності українського мікро та малого бізнесу, створення нових робочих місць і повернення трудових мігрантів. За попередніми розрахунками, програма сприятиме створенню понад 90 тисяч нових робочих місць.

У межах цієї програми діють три відсоткові ставки, які залежать від дати створення бізнесу та його розміру (річного обороту):

- 5% річних – якщо виручка до 25 мільйонів гривень і створюються принаймні 2 робочих місця протягом першого кварталу;
- 7% річних – для бізнесу з виручкою до 25 мільйонів гривень;
- 9% річних – для бізнесу з виручкою до 50 мільйонів гривень.

За даними табл. 2.7 за період 2020-2023 років спостерігається значний зріст обсягу кредитів, починаючи від 17,45 млрд. грн. в 2020 році і досягаючи 177,85 млрд. грн. в 2023 році. В 2021 році спостерігається значний стрибок у сумі кредитів, збільшившись на 61,95 млрд. грн. порівняно з попереднім роком. Це може вказувати на активний попит на фінансову підтримку серед фізичних осіб-підприємців або певні фінансові стимули. У 2022 році тенденція зростання

продовжується, хоча з меншими темпами, враховуючи стан воюючої країни, з додатковим зростанням на 10,2 млрд. грн. Це може свідчити про збільшення категорії людей, які підпадають під пільгові умови з початку повномасштабного вторгнення та підтримку підприємців.

Таблиця 2.7 - Сума кредитів, наданих фізичним особам-підприємцям за 2020 – лютий 2023 років, млрд. грн.

Період	Сума кредитів, млрд. грн.	Відхилення до попереднього року, %
2020	17,45	17,45
2021	79,4	61,95
2022	89,6	10,2
лютий 2023	177,85	88,25

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту Мінфіну [10; 11]

В першому місяці 2023 року спостерігається найбільший за весь період розгляду приріст у сумі кредитів, збільшившись на 88,25 млрд. грн. Це може вказувати на активну допомогу від держави під час війни, адже на даний момент по всій території країни нестабільна ситуація і купувати нерухомість за великими відсотками мало хто зможе, але дана пільга дає можливість реалізувати весь задуманий потенціал. Саме через ці показники виріс попит на дану державну програму, навіть в умовах військового стану.

Проєкт “єОселя” – це програма кредитування житла, ініційована Президентом України у жовтні 2022 року [16]. Дана програма передбачає надання іпотеки, під визначені умови, військовослужбовцям за контрактом, медичним, педагогічним, науковим та науково-педагогічним працівникам.

Умови кредитування за даним проєктом передбачають – пільгову відсоткову ставку 3% на весь термін кредиту з максимальним терміном в 20 років та мінімальним початковим внеском у розмірі 20% від загальної суми.

Також до умов, зазначено, що отримати дану пільгу мають право:

- громадяни України, старші за 18 років на дату оформлення кредиту та не пізніше 70 років на дату погашення;

- власне житло менше ніж $52,5 \text{ м}^2 + 21 \text{ м}^2$ на кожного наступного члена сім'ї додатково (чоловік/дружина та неповнолітні діти);
- власне житло розташоване в районі бойових дій або на тимчасово окупованій території;
- громадяни, які не фігурують в санкційних списках;
- громадяни, які не беруть участі в інших чинних державних програмах із забезпечення житлом.

Процедура виглядає наступним чином – громадян обирає квартиру, знаходить вартість даного об'єкту відповідно до вимог Мінрегіону, перемножає на коефіцієнт обласних центрів та визначає вартість 1 м^2 . Звертається в банки, які надають дану іпотеку та вони вираховують щомісячний платіж, вже з врахуванням всіх комісій, які між банками-партнерами відрізняються [15].

Проект “Доступна іпотека 7%” – це програма, розроблена Міністерством Фінансів України у березні 2021 року [9], з метою здешевлення вартості іпотечних кредитів для громадян України. В даному проєкті немає обмеження стосовно конкретних категорій громадян, він розповсюджується на широке коло споживачів.

Принцип роботи схожий з проєстом “єОселя”, відмінності полягають у відсотковій ставці та першому внеску, вони становлять 7% та 15% відповідно.

Під час повномасштабного вторгнення Росії на території України набули популярності держані програми “єОселя” та “Доступна іпотека 7%”. Тільки їх було отримано в розмірі 30 тис. кредитів на суму понад 120 млрд. грн. [28].

Обидва проєкти - "єОселя" та "Доступна іпотека 7%" - є ключовими ініціативами, спрямованими на підтримку житлового кредитування в Україні, і виявилися особливо актуальними в умовах військового конфлікту та економічних труднощів.

Проект "єОселя" розрахований на конкретні категорії громадян, такі як військовослужбовці, медичні, педагогічні, наукові та науково-педагогічні працівники, і передбачає пільгові умови кредитування, включаючи низьку відсоткову ставку та певні вимоги до житлових умов.

Таблиця 2.8 - Порівняння та спільні риси програм “єОселя” та “Доступна іпотека 7%”

Характеристики	єОселя	Доступна іпотека 7%
Відмінності	- ініційовано у жовтні 2022 року; - зосереджена на конкретних категоріях громадян, таких як військовослужбовці за контрактом, медичні, педагогічні, наукові та науково-педагогічні працівники; - пільгова відсоткова ставка 3% на весь термін кредиту; - максимальний термін кредиту - 20 років; - мінімальний початковий внесок - 20% від загальної суми; - розширені умови отримання пільги, включаючи розташування житла в районі бойових дій чи на тимчасово окупованій території.	- розроблена Міністерством Фінансів України у березні 2021 року; - не обмежена конкретними категоріями громадян; - відсоткова ставка - 7%, перший внесок - 15% від загальної суми; - схожий принцип роботи з програмою "єОселя", але з меншою відсотковою ставкою та меншим початковим внеском.
Спільні риси	Обидва проекти спрямовані на підтримку житлового кредитування та зменшення фінансового бар'єру для отримання житла. Ініціативи стали особливо актуальними під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Загалом, їх було отримано більше 30 тис. кредитів на суму понад 120 млрд. грн., що свідчить про високий попит та ефективність обох програм.	

Джерело: складено автором на основі офіційного сайту Мінфіну [20]

Програма "Доступна іпотека 7%" розроблена для широкого кола споживачів, не обмежуючи конкретними категоріями громадян. Вона також пропонує зменшену відсоткову ставку та менший початковий внесок, забезпечуючи доступність іпотечного кредитування для широкого загалу населення.

Обидва проекти вже здобули значну популярність, а отримано понад 30 тис. кредитів на суму понад 120 млрд. грн. свідчить про великий попит на ці програми та їхню успішність у стимулюванні житлового будівництва та полегшенні умов житлового кредитування.

В цілому, обидва проекти визначаються як важливі інструменти соціальної підтримки в умовах складних викликів, і їхня реалізація сприяє поліпшенню фінансового стану громадян та розвитку ринку нерухомості в Україні, навіть під час військового стану.

2.3 Особливості кредитування фізичних осіб в ТАСКОМБАНКУ

Кредитний портфель АТ «ТАСКОМБАНК» представлено у табл. 2.9. Підкреслимо, що в його структурі кредити фізичним особам становили 111,992 млн. грн. та 262,690 млн. грн. за 2021, 2022 роки відповідно. Обсяг кредитування фізичних осіб збільшувався впродовж аналізованого періоду.

Таблиця 2.9 – Кредитний портфель АТ «ТАСКОМБАНК» за 2020-2022 роки

Показник	Фактичне значення, млн. грн.			Відносне відхилення, %	
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2021-2020 рр.	2022-2021 рр.
Міжбанківські кредити (не скориговані на резерви за кредитними операціями)	36,709	140,976	0	284	-100
Резерв під заборгованість банків	31,133	15,371	0	-50,6	-100
Кредити фізичним особам	67,738	111,992	262,690	65,3	134,6
Кредити юридичним особам (не скориговані на резерви за кредитними операціями)	2154,925	2854,885	5564,720	32,5	94,9
Резерв під кредити та заборгованість клієнтів	125,867	252,142	367,740	100,3	45,8
Усього кредитний портфель	2429,389	3084,980	6347,110	27	105,7
Усього кредитний портфель за мінусом резервів	2303,522	2832,838	5979,37	23	111

Джерело: розроблено автором на основі [8]

В АТ «ТАСКОМБАНК» існують декілька програм надання кредитів фізичним особам, а саме:

- зручна готівка МАКСИМУМ;
- на навчання;
- на придбання авто;
- під заставу нерухомого майна;
- на купівлю нерухомості;
- доступна іпотека 7%.

Програма "Зручна готівка МАКСИМУМ" призначена для фізичних осіб-резидентів України віком від 21 до 70 років. В рамках цієї програми клієнти можуть отримати кредитну суму від 1 000 до 500 000 гривень на різні строки: 6 - 60 місяців.

Програма пропонує низьку процентну ставку від 0,01%, але при цьому передбачає комісію за надання кредиту від 0% до 6,9%. Також існує щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості в діапазоні від 1,9% до 6,9%.

Реальна річна процентна ставка для клієнта може коливатися від 42,48% до 267,28%, залежно від обраних строку кредитування та відсоткових ставок. Загальні витрати за кредитом варіюються від 114,02 до 570 125,74 гривень в залежності від умов кредитування.

Орієнтовна загальна вартість кредиту для клієнта за весь строк користування кредитом також розрізняється від 1 114,02 до 1 070 125,74 гривень в залежності від обраних умов кредитування (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Програма “Зручна готівка МАКСИМУМ”

Умови	Інформація
Цільова група	фізичні особи - резиденти України, віком від 21 до 70 років (на дату закінчення строку дії кредитного договору)
Сума кредиту, тис. грн.	1 000 - 500 000
Строк кредитування, міс.	6, 12, 24, 36, 48, 60
Процентна ставка, відсотків річних	0,01%
Комісія за надання кредиту, %	від 0% до 6,9%
Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, %	1,9% - 6,9%
Реальна річна процентна ставка, відсотки річних	42,48% (мінімальні умови) 267,28% (максимальні умови)
Загальні витрати за кредитом, грн	114,02 грн - (мінімальні умови) 570 125,74 грн - (максимальні умови)
Орієнтовна загальна вартість кредиту для клієнта за весь строк користування кредитом, грн	1 114,02 грн - (мінімальні умови) 1 070 125,74 грн - (максимальні умови)

Джерело: складено на основі офіційного сайту банку [3]

Програма "Зручна готівка МАКСИМУМ" для кредитів на оплату навчання розрахована на фізичних осіб-резидентів України віком від 21 до 70 років. Клієнти можуть отримати кредитну суму від 1 000 до 150 000 гривень на різні строки від 6 до 60 місяців.

Програма пропонує низьку процентну ставку від 0,01%, проте передбачає комісію за надання кредиту у розмірі 2,5%. Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості також становить 2,5%.

Реальна річна процентна ставка для клієнта може коливатися від 55,72% до 106,05%, залежно від обраних строку кредитування. Загальні витрати за кредитом варіюються від 178,78 до 234 414,60 гривень в залежності від умов кредитування.

Орієнтовна загальна вартість кредиту для клієнта за весь строк користування кредитом також розрізняється від 1 178,78 до 384 414,60 гривень в залежності від обраних умов кредитування (див. табл. 2.11)

Таблиця 2.11 - Програма “Зручна готівка МАКСИМУМ” (кредит на оплату навчання)

Умови	Інформація
Цільова група	фізичні особи - резиденти України, віком від 21 до 70 років (на дату закінчення строку дії кредитного договору)
Сума кредиту, тис. грн.	1 000 - 150 000
Строк кредитування, міс.	6, 12, 24, 36, 48, 60
Процентна ставка, відсотків річних	0,01%
Комісія за надання кредиту, %	2,5%
Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, %	2,5%
Реальна річна процентна ставка, відсотки річних	55,72% (мінімальні умови) 106,05% (максимальні умови)
Загальні витрати за кредитом, грн	178,78 грн - (мінімальні умови) 234 414,60 грн - (максимальні умови)
Орієнтовна загальна вартість кредиту для клієнта за весь строк користування кредитом, грн	1 178,78 грн - (мінімальні умови) 384 414,60 грн - (максимальні умови)

Джерело: складено на основі офіційного сайту банку [4]

Програма "Автолайф" пропонує кредитування для фізичних осіб - резидентів України віком від 21 до 70 років. Максимальна сума кредиту складає до 500 000 гривень, і для отримання кредиту необхідно внести мінімальний аванс від 30% вартості автомобіля. Об'єктом кредитування є автомобіль, який був у використанні та на який були видані реєстраційні документи. Процентна ставка становить 0,001% річних, і є щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, яка коливається від 1,5% до 3%. Строк кредитування може

складати до 60 місяців. Програма також передбачає страхування "Повне КАСКО" від 5% вартості авто з пробігом та від 6,5% вартості нового автомобіля.

Програма "Автодрайв" надає кредити для фізичних осіб - резидентів України віком від 21 до 70 років на покупку нового автомобіля або автомобіля, що був у використанні. Максимальна сума кредиту становить до 1 000 000 гривень, і також потрібно внести мінімальний аванс від 30% вартості авто. Процентна ставка для цієї програми становить 10,99% річних, і є щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, яка складає 0,99% від початкової суми кредиту. Строк кредитування може бути до 84 місяців, і також доступне страхування "Повне КАСКО" від 5% вартості автомобіля з пробігом.

Ці програми мають різні умови щодо максимальної суми кредиту, об'єкта кредитування, процентних ставок, щомісячних комісій та строків кредитування. "Автолайф" пропонує менші максимальні суми та більш вигідну процентну ставку, але зі страхуванням "Повне КАСКО" з більшими відсотками для автомобілів з пробігом. З іншого боку, "Автодрайв" надає більші суми кредиту та більший строк кредитування, але за більш високою процентною ставкою та нижчою щомісячною комісією. Клієнти можуть обирати між цими програмами в залежності від своїх потреб та можливостей (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12 - Програми "Автолайт та автодрайв"

Умови	Автолайф	Автодрайв
Сума кредиту, грн	до 500 00	до 1 000 000
Мінімальний аванс	від 30% вартості авто	від 30% вартості авто
Об'єкт кредитування	автомобіль, що був у використанні, на який були видані реєстраційні документи	новий автомобіль та той, що був у використанні
Процентна ставка, відсотків річних	0,001	10,99%
Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, %	1,5 - 3	0,99% від початкової суми
Строк кредитування, міс	до 60	до 84
Страхування "Повне КАСКО"	від 5% вартості авто з пробігом	від 5% вартості авто з пробігом від 6,5% вартості нового авто

Джерело: складено на основі офіційного сайту банку [7]

Програми "Кредит під заставу нерухомості" та "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" мають деякі спільні та відмінні характеристики:

- "Кредит під заставу нерухомості" надає можливість отримати кредит від 50% вартості нерухомого майна, з можливістю отримання до 3 мільйонів гривень;
- "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" доступний від 200 000 до 3 000 000 гривень;
- обидві програми дозволяють використовувати житлові квартири, садові будинки, та домоволодіння як об'єкти застави;
- "Кредит під заставу нерухомості" не вимагає мінімального авансу;
- "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" передбачає аванс від 30% вартості нерухомого майна;
- "Кредит під заставу нерухомості" має процентну ставку 16,5% перший рік та 18,5% з другого року;
- "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" має вищу процентну ставку: 19,99% перший рік та 29,99% з другого року;
- щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості;
- обидві програми мають щомісячну комісію за обслуговування кредитної заборгованості, але її розмір не вказаний для "Кредиту під заставу нерухомості";
- "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" передбачає одноразову комісію за надання кредиту у розмірі 4,99% від початкової суми кредиту;
- обидві програми дозволяють вибирати строк кредитування від 12 до 120 місяців;
- обидві програми передбачають страхування нерухомості на рівні 0,3% від вартості нерухомого майна та страхування життя позичальника від нещасного випадку на рівні 0,5% від суми кредиту.

Таким чином, "Кредит під заставу нерухомості" спрямований на тих, хто має нерухомість та потребує фінансування, в той час як "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку" розглядається для тих, хто планує купити нерухомість на вторинному ринку. Процентні ставки відрізняються, і "Кредит на

купівлю нерухомості на вторинному ринку" має вищу процентну ставку (див. табл. 2.13).

Таблиця 2.13 - Програми "Кредит під заставу нерухомості" та "Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку"

Умови	Кредит під заставу нерухомості	Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку
Сума кредиту, грн	від 50% вартості нерухомого майна (до 3 млн. грн.)	200 000 - 3 000 000
Об'єкт застави	житлові квартири, садові будинки, домоволодіння, нежитлова рухомість	житлові квартири, садові будинки, домоволодіння
Аванс	-	від 30% вартості нерухомого майна
Процентна ставка, відсотків річних	16,5 перший рік 18,5 з другого року	19,99 перший рік 29,99 з другого року
Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, %	0,95	
Одноразова комісія за надання кредиту (% від початкової суми), %	відсутня	4,99
Строк кредитування, міс	12 - 120	12 - 120
Страховання	нерухомості - 0,3% від вартості нерухомого майна життя позичальника від нещасного випадку – 0,5% від суми кредиту	нерухомості - 0,3% від вартості нерухомого майна життя позичальника від нещасного випадку – 0,5% від суми кредиту

Джерело: складено на основі офіційного сайту банку [5;6]

Програма "Доступна іпотека 7%" в Україні є інноваційною ініціативою, спрямованою на покращення доступності іпотечного кредитування для громадян. Основна мета цієї програми - стимулювати купівлю житла та сприяти розвитку ринку нерухомості.

Щоб скористатися цією програмою, громадянам потрібно відповідати деяким вимогам. Спершу, позичальник повинен бути громадянином України з повною цивільною дієздатністю та віком від 21 до 70 років на момент останнього платежу по кредиту. Ця програма відкрита для різних видів працевлаштування, включаючи найманих працівників, фізичних осіб-підприємців та самозайнятих осіб.

Об'єктом іпотеки може бути житлова нерухомість, проте існують певні обмеження на її стан та вартість. Максимальна вартість об'єкта іпотеки складає 2 500 000 гривень. Площа об'єкта іпотеки повинна відповідати нормативам, які залежать від кількості членів сім'ї, і не може перевищувати норму більш ніж на 40% за власні кошти позичальника.

Позичальники повинні також укладати страхові поліси на об'єкт іпотеки на суму 100% від оціночної вартості, а також страхові поліси на життя та працездатність позичальника. Оцінка ринкової вартості нерухомості проводиться незалежними суб'єктами оціночної діяльності.

Також присутня базова ставка, яка залежить від типу об'єкта іпотеки та тривалості будівництва. Оцінка ставки базується на Ukrainian Index of Retail Deposit Rates (Індекс UIRD 12(міс.)). Зміна базової ставки відбувається щороку, і вона застосовується до залишку боргу за кредитом. Така ставка встановлюється для кредитів на придбання житла та майнових прав на нерухомість в об'єктах незавершеного будівництва.

Додатково, позичальники сплачують комісію за надання кредиту в розмірі 0,5% від суми кредиту та обов'язкові податки та збори відповідно до чинного законодавства. Програма "Доступна іпотека 7%" сприяє полегшенню процесу придбання житла та зниженню фінансових витрат на іпотечні кредити, сприяючи покращенню життя громадян України (див. табл. 2.14).

Таблиця 2.14 - Програма "Доступна іпотека 7%"

Умови	Інформація
Цілова група	фізичні особи - резиденти України, віком від 21 до 70 років (на дату закінчення строку дії кредитного договору)
Сума кредиту, грн	не більш як 2 500 000
Строк кредитування, міс.	до 240
Комісія за надання кредиту(разова)	0,5% від суми кредиту
Внесок власними коштами	не менше 15% від вартості нормативної площі предмета іпотеки
Розмір процентів, що нараховуються за кредитом, % річних:	компенсаційна ставка – 7 % базова ставка - UIRD (12міс.) + 4,5%-9% річних, не більше 30%

Джерело: складено на основі офіційного сайту банку [2]

В “ТАСКОМБАНКУ” існують різноманітні програми кредитування для різних фінансових потреб клієнтів, з різними умовами щодо процентних ставок, строків кредитування та комісій. Це дозволяє клієнтам обирати програму, яка найкраще відповідає їхнім потребам і можливостям.

Висновки до розділу 2

Сучасний стан довгострокового кредитування населення в Україні визначається рядом ключових факторів, які включають в себе не лише економічні, але й політичні обставини. Важливим елементом цього аналізу є розгляд впливу військового стану та повномасштабного вторгнення Росії на українські території на ринок кредитування.

Аналізуючи динаміку банківського кредитування фізичних осіб в Україні за різними сегментами та строками було визначено кілька ключових тенденцій. Зменшення обсягів наданих кредитів на споживчі цілі за останні роки. В 2021 році відсоткова зміна складала 23,2%, в 2022 році – 13,08% та на серпень 2023 року 3,33%. Дані свідчать, що присутнє коливання в наданні кредитів фізичним особам, особливо на початку повномасштабного вторгнення.

Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі споживчих кредитів становила 46,52%, 41,73% та 36,07% у 2021, 2022 та серпні 2023 р. відповідно. За останні 3 роки присутня тенденція зменшення даного показника, обумовлено це скрутною економічною ситуацією на початку війни, тому користуються попитом короткострокові споживчі кредити.

Спостерігається, що іпотечні кредити зазнали загального зменшення, що може бути пов'язане з нестабільністю на ринку нерухомості та економічними труднощами. Умови війни також впливають на платоспроможність позичальників, зокрема у зв'язку з втратами доходів та економічними труднощами. Споживчі кредити відзначаються значним зростанням протягом розглянутого періоду, що

може бути викликаною стремлінням громадян забезпечити фінансову стабільність у нестабільних умовах. Кредитування на будівництво та реконструкцію також показує коливання, проте загальний тренд свідчить про певне зменшення у зв'язку з економічними викликами та складнішими умовами отримання кредитів у період війни.

Програми кредитування житла, такі як "єОселя" та "Доступна іпотека 7%", стали суттєвими факторами в умовах військового конфлікту, надаючи громадянам доступні та пільгові умови для отримання іпотечних кредитів. Відзначимо, що вони забезпечили значний попит та високий обсяг кредитування, що свідчить про їхню ефективність та розрахованість на потреби населення. В контексті економічних труднощів, викликаних військовим конфліктом, важливою стала роль державних програм у підтримці фінансової стабільності населення. Знижені відсоткові ставки та сприяння підвищенню доступності кредитів стали ключовими факторами, які полегшують фінансовий тиск на громадян та стимулюють ринок нерухомості.

Значний внесок у розвиток кредитного сектору зробило використання новітніх технологій та аналітичних інструментів, що дозволяють банкам і фінансовим установам точніше визначати ризики та пропонувати індивідуальні умови кредитування.

Проте, в контексті вторгнення Росії та введення військового стану, ринок кредитування зазнає значних труднощів через нестабільність економічного середовища та загрозу для фінансової безпеки. Зростання курсу валюти та загальна невизначеність в умовах військових дій призводять до подорожчання кредитів та зниження платоспроможності позичальників.

В умовах сучасного фінансового ринку АТ "ТАСКОМБАНК" пропонує різноманітні кредитні програми, спрямовані на відповідь на різні потреби клієнтів. Програма "Зручна готівка МАКСИМУМ" розподілена на кілька варіантів, таких як загальна готівка, кредит на оплату навчання, а також автокредитування, кредит під заставу та іпотека.

Зокрема, загальна готівка може бути надана на різні цілі від 1 000 до 500 000 грн з різними строками та відсотковими ставками, а комісії варіюються від 0% до

6,9%. Програма "Зручна готівка МАКСИМУМ" на оплату навчання дозволяє отримати кредит від 1 000 до 150 000 грн з відсотковою ставкою 0,01% та реальною річною процентною ставкою від 55,72% до 106,05%.

Програми "Автолайт та автодрайв" спрямовані на автокредитування, при цьому обидві мають різні умови для об'єктів кредитування, відсоткові ставки та строки кредитування. Наприклад, в програмі "Автолайф" можна отримати кредит до 500 000 грн з мінімальним авансом 30%, а в програмі "Автодрайв" - до 1 000 000 грн на новий або вживаний автомобіль.

Програма "Кредит під заставу нерухомості" визначає умови для кредитування від 50% вартості нерухомості до 3 млн. грн, з різними відсотковими ставками та строками. Також варто відзначити іпотечну програму "Доступна іпотека 7%", яка дозволяє отримати кредит до 2 500 000 грн з відсотковою ставкою від 7% на весь термін кредитування та внеском власними коштами не менше 15%.

Узагальнюючи, АТ "ТАСКОМБАНК" пропонує широкий спектр кредитних продуктів для різних потреб клієнтів, з урахуванням відсоткових ставок, комісій та строків, щоб задовольнити різноманітні фінансові запити своїх клієнтів.

На базі вищесказаного, можемо зробити висновок, що сучасний стан довгострокового кредитування в Україні визначається динамікою політичних та економічних подій. Несприятливі умови військового конфлікту вимагають активних заходів держави для забезпечення фінансової стабільності населення та підтримки ринку кредитування.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Узагальнення проблем у сфері довгострокового кредитування населення

Сучасний стан довгострокового кредитування в Україні є складним міксом економічних та політичних факторів, враховуючи нестабільність економічного середовища та вплив військових конфліктів. Проведений аналіз ключових програм кредитування, таких як "єОселя", "Доступна іпотека 7%", а також розгляд кредитних продуктів АТ "ТАСКОМБАНКУ", виявив ряд проблем, які визначають сучасний стан ринку кредитів для населення.

Програми "єОселя" та "Доступна іпотека 7%" стали важливим ресурсом у непевних умовах військового конфлікту, надаючи пільгові умови для отримання іпотеки. Водночас ці програми продемонстрували високий попит та обсяги кредитування, вказуючи на їхню актуальність та ефективність. Знижені відсоткові ставки та пільгові умови привертають позичальників, особливо у контексті складних економічних умов.

Державні програми, спрямовані на зниження відсоткових ставок та полегшення умов кредитування, грають ключову роль у підтримці фінансової стабільності населення. Проте, вони потребують постійного аналізу та адаптації до змін у політичному та економічному середовищі.

Умови військового конфлікту створюють додаткові ризики для ринку кредитування, такі як: втрату робочого місця, руйнування власного житла, проблема з пошуком нової роботи, зменшення платоспроможності та загрози для фінансової безпеки.

Також важливим фактором в розвитку довгострокового кредитування населення в Україні є обмеження зі сторони держави щодо розвитку надання даного типу кредитів в банку.

Здійснення будь-якого виду кредиту вимагає від банків значних зусиль та часу на перевірку платоспроможності позичальників

Це обмеження може визначати швидкість та доступність довгострокового кредитування для населення, впливаючи на процес прийняття рішень банків щодо видачі кредитів. Враховуючи важливість витрат часу та ресурсів для здійснення необхідної перевірки, удосконалення процесів та спрощення вимог може сприяти покращенню доступності та ефективності довгострокового кредитування в Україні.

Невелика зміна зі сторони держави у вигляді правки в законодавстві та перевірка зі сторони НБУ, може врегулювати дану процедуру для більш швидкого та ефективного знаходження даних про позичальників.

Основними проблемами зі сторони кредиторів при довгостроковому кредитуванні населення є:

- високий ризик неповернення кредиту окремими категоріями населення (велика ймовірність неповернення позичальниками коштів, особливо певними групами населення, є серйозним ризиком для кредиторів);
- конфіденційність інформації у системі обліку платежів за користування кредитом (необхідність забезпечення високого рівня конфіденційності в системі обліку платежів стає проблемою для збереження конфіденційності особистих даних клієнтів);
- критерії до пакету документів, необхідних для оформлення кредитної заявки (встановлення жорстких критеріїв і вимог до переліку документів, які необхідно подати для отримання кредитної заявки, може ускладнювати процес отримання кредиту для клієнтів).

Також потрібно врахувати проблеми при отриманні довгострокового кредиту зі сторони позичальника, основні з них:

- втрата постійного місця роботи (несприятливі економічні умови можуть призвести до втрати роботи позичальником, що ускладнює вчасне погашення кредиту);

- завелика відсоткова ставка (високі відсоткові ставки можуть робити кредит важкодоступним і сприяти накопиченню великої суми виплат);

- низька фінансова грамотність (недостатні знання з фінансової грамотності можуть ускладнювати правильне управління фінансами та ефективне користування кредитом);

- низькій рівень доходів (обмежені фінансові ресурси можуть робити важким виплату кредиту, особливо при довгострокових зобов'язаннях);

- погана кредитна історія або її відсутність (негативна кредитна історія чи відсутність такої історії можуть призвести до відмови у видачі кредиту або до застосування високих відсоткових ставок);

- відмова зі сторони банку чи мікрофінансової організації (негативне рішення фінансової установи також є проблемою, оскільки може ускладнити доступ до необхідних фінансових ресурсів).

За рахунок цього можна визначити, що сфера довгострокового кредитування населення в Україні стикається з численними проблемами як зі сторони кредиторів, так і позичальників. Високий ризик невідшкодування кредиту, конфіденційність інформації, критерії до пакету документів і наявність простроченої заборгованості є ключовими викликами для фінансових установ.

Кредитори стикаються з ризиком неповернення кредиту внаслідок несприятливих умов, існування простроченої заборгованості та потреби високого рівня конфіденційності. З іншого боку, позичальники мають свої проблеми, такі як втрата роботи, високі відсоткові ставки, низька фінансова грамотність і наявність негативної кредитної історії.

З метою вирішення цих викликів важливо впроваджувати ефективні стратегії управління ризиками, покращувати процеси кредитування, сприяти підвищенню фінансової грамотності серед населення та розвивати прозорі та

справедливі умови надання кредитів. Збалансовані підходи та регулювання можуть сприяти створенню стійкого та ефективного ринку довгострокового кредитування.

Не можна забувати про корупцію, яка присутня на даний момент, навіть при умові військового стану, вона значно сповільнює розвиток будь-якої сфери, включаючи і довгострокове кредитування.

В Україні присутнє НАБУ, яке займається даними питаннями, але не завжди дані розслідування закінчуються на благо країни. Одна лише справа колишнього кінцевого бенефіціарного власника ПАТ КБ «ПриватБанк» завдала збитків державі на суму в понад 9,2 млрд. грн [44]. Тому протидія корупції дуже важливий аспект в подальшому розвитку України у сфері довгострокового кредитування населення.

Програми АТ “ТАСКОМБАНК” - "Зручна готівка МАКСИМУМ" та "Автолайт та автодрайв" пропонують різні варіанти кредитування для різних потреб клієнтів. Однак, їх ефективність та відповідність умовам економічних труднощів залишаються предметом уваги.

Здійснення системного моніторингу, адаптація державних програм та посилення взаємодії банківського сектору з урядом можуть бути ключовими шляхами вирішення проблем у сфері довгострокового кредитування.

Розвиток даного типу послуг в банках допоможе збільшити попит на оформлення кредитних договорів, які в свою чергу сприятимуть розвитку довгострокового кредитування в країні.

Узагальнюючи, сучасний стан довгострокового кредитування в Україні визначається економічною нестабільністю та впливом політичних подій. Необхідно зберігати баланс між підтримкою громадян та забезпеченням фінансової стабільності, активно адаптуючи стратегії та програми до змін у середовищі. Це вимагає взаємодії всіх стейкхолдерів для побудови стійкого та ефективного ринку довгострокового кредитування.

У висновку можна відзначити, що проблеми у сфері довгострокового кредитування в Україні визначаються рядом факторів, серед яких особливо важливими є вплив економічної нестабільності, високий ризик корупції та неефективність роботи деяких контролюючих органів.

Наслідком цього стає важкість доступу до кредитних ресурсів для населення та підприємств, що ускладнює економічний розвиток. Незважаючи на наявність деяких програм кредитування, таких як ті, які пропонує АТ "ТАСКОМБАНК", ефективність їхньої реалізації та відповідність умовам економічних труднощів залишаються питанням уваги.

Для подолання цих труднощів важливо вдосконалювати системний моніторинг, адаптувати державні програми та посилювати взаємодію банківського сектору з урядом. Розвиток довгострокового кредитування в банках може взаємодіяти з попитом на кредитні договори та сприяти економічному зростанню країни.

Узагальнюючи, вирішення проблем у сфері довгострокового кредитування потребує тісної співпраці між усіма стейкхолдерами та постійного адаптування стратегій до змін в економічному та політичному середовищі для створення стійкого та ефективного ринку кредитування в Україні.

3.2 Аналіз зарубіжного досвіду довгострокового кредитування населення та розробка рекомендацій для покращення цієї сфери в Україні

Розглянемо до прикладу довгострокове кредитування населення в США. В даній країні довгострокове кредитування населення є широко поширеною практикою і відображається в різноманітних видів кредитів.

У 1930-х роках після Великої депресії ринок іпотеки в США [23] перебував у складній ситуації. Рівні дефолтів були високими, перший внесок за кредитами був великим, а терміни кредиту були короткими.

Уряд реагував на кризу, створюючи три ключові інституції: FHLBs, які надавали кредити для громадських іпотечних кредитів; FHA, яка страхувала іпотеки та зменшувала ризики для кредиторів; та Fannie Mae, яка фінансувала іпотечні кредити через емісію облігацій [47].

ГНА відігравала ключову роль у підвищенні доступності іпотеки, зменшуючи перший внесок та продовжуючи терміни кредитування. Її програми стали каталізатором для збільшення обсягу іпотечних кредитів та сприяли зростанню частки домовласників.

Дії уряду сприяли збільшенню доступності іпотеки для середнього класу. Вартість державних програм була великою, проте це стимулювало ринок і взятий на себе ризик дозволяв збільшити доступність іпотеки.

Іпотечне кредитування стало доступнішим, і програми продовжують існувати донині. Також, з часом, частка домовласників в США зросла, визначаючи соціальні наслідки цих ініціатив [49].

Найбільш поширеними формами кредитування в США є іпотечне кредитування та автокредитування. Тож розглянемо на прикладі цих типів кредитування.

Перший крок у процесі отримання іпотечного кредиту – це вибір кредитора. Це може бути банк, кредитна установа, кредитний союз або інша фінансова організація. Важливо порівнювати відсоткові ставки, умови погашення і додаткові вигоди, які пропонують різні кредитори.

Потенційний позичальник повинен підготувати свої фінанси. Це включає перевірку кредитної історії, розрахунок допустимого рівня заборгованості і визначення розміру внеску.

Декілька кредиторів пропонують послугу попереднього затвердження. Це дає позичальникові чітке уявлення про те, скільки вони можуть витратити на житло і які умови кредиту їм доступні.

Позичальник обирає тип іпотечного кредиту. Варіанти можуть включати фіксовані чи змінювані відсоткові ставки, програми для перших покупців, VA (для ветеранів), FHA та інші [51].

Позичальник подає заявку на іпотеку, включаючи інформацію про доходи, роботу, активи та заборгованість. Кредитор проводить оцінку кредитоспроможності.

Кредитор оцінює ринкову вартість житла, яке позичальник планує придбати, щоб визначити його вартість і достатню вартість забезпечення. Якщо заява на іпотеку схвалена, укладається угода між позичальником і кредитором. Договір визначає умови позики, включаючи відсоткову ставку, терміни погашення, місячні платежі та інші умови.

На закритті угоди позичальник підписує документи, зокрема іпотечну угоду та інші документи, пов'язані з трансфером власності. Проводиться фінансова транзакція, і позичальник отримує ключі від нового житла. Позичальник виплачує іпотеку згідно з умовами договору протягом визначеного терміну [47].

Автокредитування в США є поширеною практикою, і багато осіб використовують цей вид фінансування для придбання автомобілів.

Перший крок полягає у виборі кредитора. Це може бути банк, кредитна установа, кредитний союз, фінансова компанія або навіть автодилер. Різні кредитори можуть пропонувати різні умови та відсоткові ставки.

Потенційний позичальник визначає свій бюджет і розглядає фінансові можливості. Це включає визначення суми внеску, термінів кредиту та щомісячних платежів.

Багато кредиторів пропонують попереднє затвердження автокредиту. Це дозволяє позичальникові заздалегідь дізнатися, скільки їм доступно фінансування і які умови кредиту можливі.

Після отримання попереднього затвердження позичальники вибирають автомобіль, який вони хочуть придбати. Це може бути новий або вживаний автомобіль.

Позичальник подає заявку на автокредит. У цій заявці вказуються особисті дані, фінансова інформація та інші необхідні деталі.

Кредитор проводить оцінку кредитоспроможності позичальника на основі їхньої кредитної історії, джерела походження коштів та інших факторів. Якщо заява схвалена, укладається угода між позичальником і кредитором. Угода визначає умови кредиту, такі як відсоткова ставка, терміни погашення і щомісячні платежі.

Позичальник підписує документи, пов'язані з угодою про автокредит, і отримує фінансування. Позичальник повинен регулярно вносити платежі згідно з умовами угоди. Це може бути щомісячно протягом певного терміну [50].

Також одним з гарних інструментів кредитування населення в США є користування кредитними картами.

Дослідження Федерального резервного банку Сан-Франциско показало, що в 2021 році кредитні картки використовувалися для здійснення 28% всіх платежів [48]. Це найвищий рівень попиту на кредитні карти з початку дослідження в 2016 році, що вказує на те, що кредитні картки набирають обертів у порівнянні з готівкою або іншими формами оплати.

Банки в США стимулюють активне користування саме кредитними картами, ніж дебетовими. Присутні більш лояльні умови користування кредитними коштами і бонусами.

В порівнянні з Україною, переважна частина українців, які являються користувачами послуг банку, обирають використання дебетовими картами; самі банки України надають більше переваг дебетовим рахункам, ніж кредитній лінії.

Існує кілька аспектів досвіду з кредитування в США, які можуть бути корисними для України. Розглянемо їх більш детально:

- моделі, які заохочують кредитування та доступ до житлового кредиту, можуть бути взяті на увагу. Програми для підтримки першого внеску, страхування іпотек, а також стимулювання для перших покупців можуть сприяти підвищенню доступності для населення. В Україні аналогом таких програм є “єОселя” та “Доступна іпотека 5-7-9”;

- важливо створити прозорий і чесний процес кредитування. Також, освіта населення про фінанси та відповідальне ведення фінансових справ може допомогти уникнути проблем, пов'язаних з недостатньою освіченістю. Україна активно поширює продукт “Дія.Освіта” [14];

- механізми страхування іпотек можуть захищати як позичальників, так і кредиторів від непередбачених обставин. Такий інструмент може зменшити ризики та сприяти видачі іпотечних кредитів за більш сприятливими умовами;

- важливо враховувати не тільки потреби позичальників, але й стабільність фінансового ринку. Спрощення видачі кредитів повинно супроводжуватися ефективними заходами контролю та регулювання, щоб уникнути можливих криз, подібних тій, яка відбулася в США у 2008 році (Велика депресія ринку іпотек);

- програми для підтримки перших покупців можуть стимулювати попит на житло та допомагати молодим родинам отримати доступ до власного житла;

- важливо утримувати високі стандарти кредитування, щоб забезпечити якість позичальників і уникнути економічних проблем у майбутньому;

- надійні та стабільні умови кредитування сприяють довгостроковим планам іпотечних позичальників і можуть викликати довіру на ринку.

Історія іпотечного кредитування в США проливає світло на важливі аспекти формування житлового ринку та впливу державних програм на доступність житла для населення. У 1930-х роках, під час Великої депресії, коли ринок перебував у кризі, уряд вживав рішучих заходів для стимулювання іпотечного кредитування та підвищення частки домовласників.

Створені тоді інституції, такі як Federal Home Loan Banks (FHLBs), Federal Housing Administration (FHA) та Federal National Mortgage Association (Fannie Mae), допомогли знизити ризики для кредиторів та зробили іпотеку доступнішою для громадян.

Напрямки, які були обрані в той період, залишають свій слід в іпотечному кредитуванні й донині. Наприклад, програма FHA виявилася особливо успішною, зменшуючи перший внесок та продовжуючи терміни кредитування. Це сприяло підвищенню доступності житлового кредиту для середнього класу та сприяло збільшенню частки домовласників у США.

Ураховуючи позитивний досвід, Україна може взяти на увагу деякі аспекти для подальшого розвитку свого ринку житлового кредитування. Наприклад, важливість створення прозорих та справедливих умов для кредитування, а також підтримка перших покупців. Застосування механізмів страхування іпотек та визначення стандартів кредитування може забезпечити стабільність ринку та захист від економічних труднощів.

На даному етапі в Україні розробили схожі програми доступного кредитування, але вони відносно нові, приблизно 3 роки на ринку та потребують більшої уваги до деталей.

Проте, на основі негативного досвіду кризи 2008 року, важливо зберігати баланс між стимулюванням ринку іпотеки та уникненням можливих перепадів. Заходи контролю та регулювання повинні бути впроваджені разом із спрощенням видачі кредитів. Запозичення та адаптація кращих практик іпотечного кредитування, враховуючи контекст та потреби України, може сприяти сталому розвитку ринку житлового кредитування та підвищенню доступності для громадян.

Звісно потрібно розуміти, що країна знаходиться на етапі воєнного стану та на даний момент немає значної частини ресурсів для покращення даного типу програм. Більше йдеться вже про післявоєнну відбудову країни, ось тоді дані пропозиції будуть дуже актуальні, враховуючи допомогу, яку надає США в умовах війни Україні, використання їх досвіду буде гарним початком для покращення розвитку довгострокового кредитування населення.

Висновки до розділу 3

Виокремлено загальні проблеми у довгостроковому кредитуванні фізичних осіб, такі як: військовий конфлікт, обмеження зі сторони держави, корупція, відсутність системного моніторингу та вплив політичних подій.

Зі сторони фінансових установ при наданні довгострокового кредитування населення присутні наступні проблеми: значний ризик невідшкодування кредиту з боку певних категорій населення; забезпечення конфіденційності інформації в системі обліку платежів за користування кредитом; встановлення жорстких вимог до набору документів, необхідних для подання кредитної заявки; матеріалізація проблеми з простроченою заборгованістю.

В свою чергу зі сторони фізичних осіб при отриманні довгострокових кредитів, маємо такі проблеми: втрата постійного місця роботи; завелика відсоткова ставка; низька фінансова грамотність; низький рівень доходів; погана кредитна історія (або її відсутність); відмова зі сторони банку чи мікрофінансової організації.

Розробка шляхів вирішення даних проблем, сприятиме покращенню та розвитку даного сектору в країні.

Аналізуючи зарубіжний досвід довгострокового кредитування в США, можна зробити висновки, що даний сектор в країні активно розвивається з часів Великої депресії 1930 року. Даний досвід демонструє, як країна виходить з економічної кризи та надає можливість мешканцям своєї держави отримати фінансову допомогу у вигляді пільг.

Згідно даного аналізу, державні програми США сприяють економічному зростанню вже більше 90 років, що показує позитивний приклад країнам світу. Враховуючи дану тенденцію, Україні, потрібно продовжувати розвивати даний сектор державних послуг та сприяти покращенню економічної стабільності країни.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що кредитування населення – це система фінансового обслуговування, яка надає громадянам можливість отримати фінансові ресурси для реалізації різних цілей, таких як придбання житла, автомобіля чи навчання на засадах повернення, платності, згідно умов кредитного договору.

Довгострокове кредитування передбачає видачу кредитів на тривалий період (більше року), що дозволяє позичальникам розподілити платежі на значний термін. Це особливо актуально у випадках придбання нерухомості чи придбання споживчих товарів тривалого користування, так як зменшує фінансовий тиск на клієнта протягом тривалого періоду.

Функціями кредитування населення встановлено: перерозподільну; заміщення готівки кредитними операціями; емісійну та стимулюючу.

2. Визначено, що більшість авторів розрізняють наступні класифікаційні ознаки кредитування фізичних осіб: за строком погашення (середньострокові, довгострокові); за видом кредитора (банківські, кредити небанківських фінансових установ, державні); за забезпеченням (забезпечені заставою, гарантовані, незабезпечені); за цільовим спрямуванням (споживчий, на придбання та будівництво нерухомості, на інші потреби); за характером і способом сплати відсотків; за методом надання; за способом погашення; за ступенем ризику (стандартні та з підвищеним ризиком).

Серед основних видів довгострокового кредитування населення в Україні виділяють іпотечне кредитування, автокредитування та кредитування на освіту. Іпотечне кредитування є одним із найпоширеніших видів, спрямованим на придбання та будівництво житла. Автокредити дозволяють громадянам отримати доступ до автотранспорту за умови поетапного сплачення. Кредитування на освіту

надає можливість здобути якісну освіту, не турбуючись про велику одноразову виплату.

3. Нормативно-правове регулювання кредитування фізичних осіб забезпечують за допомогою наступних нормативних актів: Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III, Закону України «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, «Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351, «Положення про методики розрахунку загальної вартості кредиту для споживача, реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит» від 16 серпня 2017 року № 1008/30876, «Положення про затвердження правил розрахунку небанківськими фінансовими установами України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит» Постанова НБУ від 11.02.2021 № 16.

4. Зазначено, що довгострокове кредитування населення в Україні здійснюється через банки та мікрофінансові установи.

Банківське кредитування фізичних осіб продемонструвало плаваючу динаміку за 2014 - серпень 2023 рр. на прикладі відсоткової зміни до попереднього року, позитивну тенденцію було виділено у 2014 році (+9.1%), 2017 році (+6,6%), 2018 році (+15,5%), 2019 році (+5,7%), 2021 році (+23,2%) та серпень 2023 року (+3,3%), в інші роки був зафіксований негативний тренд, а саме у 2015 році (-17,2%), 2016 році (-6,6%), 2020 році (-2,8%) та 2022 рік (-13,08%). Враховуючі вплив пандемії та початок повномасштабного вторгнення, сектор довгострокового кредитування населення зазнав значного зменшення.

Основними напрямками кредитування населення України за 2014-2021 рр. переважали довгострокові споживчі кредити з питомою вагою у загальному обсязі 61,68% у 2014 році та 46,52% у 2021 році. З початком війни дана тенденція пішла на спад і уже в 2022 році дана частка склала 41,73% та на серпень 2023 року – 36,07%. Згідно цих даних бачимо, що війна вплинула на попит на довгострокові

кредити серед населення і дану нішу зайняли короткострокові кредити з часткою 58,27% на 2022 рік та 63,93% на серпень 2023 року відповідно.

Іпотечне кредитування населення показало негативний тренд з 2014 – серпень 2023 рр., загальна вартість наданих кредитів знизилась у 2,5 рази за розглянутий період (враховуючи зміну курсу та економічну нестабільність країни), де у 2014 році сума становила 72,156 млн. грн., а вже на серпень 2023 року становила 25, 919 млн. грн. Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі зазнала незначного збільшення, а саме на 3,2% в середньому за розглянутий період, переважно цей показник становив більше 90% у загальному обсязі.

Банківські кредити надані фізичним особам на будівництво та реконструкцію показують схожу тенденцію з іпотечними кредитами. Загальна питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі становить більше 90% і в середньому збільшилась на 3,1% з показником у 2014 році – 94,73% та серпні 2023 року – 99,61%.

Банки володіють значними фінансовими ресурсами, що дозволяє їм надавати великі суми довгострокових кредитів. Вони також можуть пропонувати конкурентоспроможні відсоткові ставки для клієнтів із високим кредитним рейтингом. Проте процес отримання кредиту у банках може бути більш складним і тривалим, включаючи детальну перевірку кредитної історії та подання великої кількості документів.

Кредити надані фізичним особам від мікрофінансових установ показують більш стабільну динаміку за 2016 – серпень 2023 року. У 2017 загальна сума наданих кредитів становила 22,907 млн. грн та вже на серпень 2023 року дана сума становила 52,018 млн. грн.

Враховуючи військовий стан, попит на надання “швидких” кредитів продовжує зростати, обумовлено це більш швидкою процедурою оформлення та хорошою маркетинговою компанією цих інституцій.

Обираючи між банками та мікрофінансовими установами, позичальники мають враховувати свої фінансові потреби, кредитну історію та власні можливості

для отримання кредиту. Такий порівняльний аналіз допомагає зрозуміти, який фінансовий інструмент краще відповідає їхнім потребам.

5. В Україні існують державні програми, які надають фізичним особам можливість отримання довгострокових кредитів з різноманітними цілями. Ці програми спрямовані на підтримку населення у різних сферах життя, включаючи житлове будівництво, освіту, розвиток малого бізнесу та інші аспекти. Основними програмами наразі є:

- проєкт “єОселя” (забезпечує можливість отримання довгострокових кредитів особам з пільгами, такі як військовослужбовці, медики, вчителі, умови кредитування адаптовані до соціальної ситуації клієнта)
- державна кредитна програма "Доступні кредити 5-7-9%" (спрямована на підтримку фізичних осіб підприємців);
- державна програма “Доступна іпотека 7%” (спрямована на надання пільгових кредитів на житло для всіх категорій громадян).

Досліджено, що за 2020 – лютий 2023 роки присутня позитивна тенденція попиту на державну програму “Доступні кредити 5-7-9%”, сума наданих кредитів у 2020 році становила 17,45 млрд. грн, в 2021 році – 79,4 млрд. грн., в 2022 році – 89,6 млрд. грн та на лютий 2023 року рекордні 177,85 млрд. грн.

Державні програми “Доступна іпотека 7%” та “єОселя” з початку впровадження, а це з березня 2021 та жовтня 2022 року було надано кредитів на 120 млрд. грн. на кінець 2022 року.

Отримання довгострокового кредиту за державними програмами може бути вигідним рішенням для фізичних осіб, які прагнуть реалізувати свої житлові ініціативи. При цьому важливо вивчити умови кожної програми та обрати ту, яка найкраще відповідає конкретним потребам та можливостям клієнта.

6. Кредитні продукти АТ "ТАСКОМБАНК" для населення включають: житлове кредитування, кредити для придбання нового чи вживаного автомобіля, споживчі кредити, кредити під заставу чи купівлю нерухомості, кредити на навчання.

При оцінці продуктів банку було розглянуто відсоткові ставки, умови видачі кредитів, платіжні можливості, послуги онлайн-банкінгу, а також доступні для клієнтів програми довгострокового кредитування.

Окремо був розглянутий кредитний портфель банку за 2020 – 2022 роки, який має позитивну динаміку за аналізований період, адже становив у 2020 році (за мінусом резервів) 2303,522 млн. грн., у 2022 році – 2831,838 млн. грн. та рекордні 5979,37 млн. грн. за 2022 рік, що свідчить про мінімізацію ризиків за кредитами та збільшення прибутковості.

7. У сфері довгострокового кредитування населення в Україні виявлено низку проблем, як от: високий ризик неповернення кредиту окремими категоріями населення створює труднощі для кредиторів; проблеми з конфіденційністю інформації в системі обліку платежів та вимоги до пакету документів при оформленні кредитних заявок також ускладнюють процес довгострокового кредитування; заборгованість та прострочені платежі стають додатковими викликами у цій сфері. Такі труднощі вимагають уважного вирішення та розробки ефективних стратегій для покращення ситуації в галузі довгострокового кредитування населення в Україні.

8. Проведено аналіз довгострокового кредитування в США де існують програми підтримки спрямовані на допомогу в складних економічних умовах, таких як втрата роботи чи економічна нестабільність.

На фоні кризи 2008 року, уряд США розробив державні програми відбудови великої кількості житла на пільгових умовах для населення країни. Паралельно з державними програмами було розроблено інституції, які допомагали знизити ризики для кредиторів та робили іпотеку більш доступною для громадян.

Зазначені аналогії функціонування державних програм в США та наведені приклади адаптації аналогічних підходів у нас в державі з урахуванням важливості специфічних умов та потреб національного ринку та населення в умовах військового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокатське об'єднання. Що таке автокредит? URL: <https://vsude.com.ua/yurist-po-avtokreditam/#:~:text=Автокредит%20%2D%20надання%20кредитором%20позик%20кошт%20одн%20часним%20його%20використанням%20як%20заставу>. (Дата звернення: 20.10.2023).
2. АТ ТАСКОМБАНК. Доступна іпотека 7%. URL: https://tascombank.ua/you/credits/dostupna_ipoteka_7 (Дата звернення: 20.10.2023).
3. АТ ТАСКОМБАНК. Зручна готівка Максимум. URL: https://tascombank.ua/you/credits/zruchna_gotivka_maksimum (Дата звернення: 20.10.2023).
4. АТ ТАСКОМБАНК. Кредит на кавчання. URL: https://tascombank.ua/you/credits/kredyt_na_navchannia (Дата звернення: 20.10.2023).
5. АТ ТАСКОМБАНК. Кредит на купівлю нерухомості на вторинному ринку. URL: https://tascombank.ua/you/credits/kredyt_na_kupivliu_nerukhomosti_na_vtorynnomu_rynku (Дата звернення: 20.10.2023).
6. АТ ТАСКОМБАНК. Під заставу нерухомого майна. URL: https://tascombank.ua/you/credits/pid_zastavu_nerukhomogo_maina (Дата звернення: 20.10.2023).
7. АТ ТАСКОМБАНК. Програми на придбання авто. URL: https://tascombank.ua/you/credits/na_prydbannia_avto (Дата звернення: 20.10.2023).
8. АТ ТАСКОМБАНК. Фінансова звітність за 2022 рік. URL: https://tascombank.ua/files/Richnyi_zvit_TASKOMBANK_2022.pdf (Дата звернення: 20.10.2023).
9. Державна програма «Доступна іпотека 7%». Міністерство економіки України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavna_programa_dostupna_ipoteka_7_dlia_shirokogo_kola_gromadian_ukraini_prezentatsiia-2725 (Дата звернення: 10.10.2023).

10. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» від 2020 по 2022 роки. Міністерство фінансів України. URL: [https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_programoiu_5-7-9_pidpriiemtsi_otrimali_252_tis_dostupnikh_kreditiv_na_662_mlrd_grn_infografika-3137#:~:text=грн%20\(%2B%20Інфографіка\)-,Мінфін%3A%203a%20програмою%205%2D7%2D9%25%20підприємці%20отримали,2%20млрд%20грн%20\(%2B%20Інфографіка\)&text=3a%20минулий%20тижде нь%20у%20межах,суму%200%2C6%20млрд%20грн](https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_programoiu_5-7-9_pidpriiemtsi_otrimali_252_tis_dostupnikh_kreditiv_na_662_mlrd_grn_infografika-3137#:~:text=грн%20(%2B%20Інфографіка)-,Мінфін%3A%203a%20програмою%205%2D7%2D9%25%20підприємці%20отримали,2%20млрд%20грн%20(%2B%20Інфографіка)&text=3a%20минулий%20тижде нь%20у%20межах,суму%200%2C6%20млрд%20грн). (Дата звернення: 10.10.2023).
11. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» від 2022 по 2023 роки. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_v_mezhakh_derzhavnoi_programi_dostupni_krediti_5-7-9_vidano_22_216_pilgovikh_kreditiv_na_882_mlrd_grn-3861 (Дата звернення: 10.10.2023).
12. Деякі питання забезпечення приватним акціонерним товариством “Українська фінансова житлова компанія” доступного іпотечного кредитування громадян України. Постанова Кабінету Міністрів № 856 від 02.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2022-п#Text> (Дата звернення: 10.10.2023).
13. Дзюблюк О. В., Адамик Б. П., Балянт Г. Р. Гроші та кредит. Тернопіль – ТНЕУ. 2018 рік. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/30004> (Дата звернення: 05.10.2023).
14. Дія Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua> (Дата звернення: 10.11.2023).
15. єОселя. Програма доступного кредитування житла. URL: <https://eoselia.diia.gov.ua> (Дата звернення: 10.11.2023).
16. Запуск програми доступної іпотеки “єОселя”. Міністерство економіки України. від жовтня 2022 року. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=dfcfd20-4c76-495d-a79f-0113ec8ab31a&title=ProgramaDostupnoiIpotekioseliaZapratsiuvalaVTestovomuRezhimi> (Дата звернення: 10.11.2023).

17. Зниження облікової ставки від 14.09.2023. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-20> (Дата звернення: 10.11.2023).
18. Кредити, надані депозитними корпораціями. Національний банк України. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (Дата звернення: 10.11.2023).
19. Лагутін В.Д. Кредитування теорія і практика. Т-во “Знання”. 2001 рік. URL: https://vivat-jus.at.ua/load/juridichna_literatura/lagutin_kredituvannja_teorija_i_praktika_2002/2-1-0-37 (Дата звернення: 05.10.2023).
20. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (Дата звернення: 05.11.2023).
21. Мороз А. М., Савлук М. І. Банківські операції. КНЕУ. 2002 рік. URL: <https://fingal.com.ua/content/view/153/83/> (Дата звернення: 05.10.2023).
22. Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. Банківські операції. Четверте видання. КНЕУ. 2009 рік. URL: https://botanchik.at.ua/publ/uchebniki_pidruchniki/bankivska_saprva/bankivski_operacii_pidruchnik_a_m_moroz_m_i_savluk_m_f_pukhovkina_ta_in_za_red_a_m_moroza_k_kneu_2000_384_s/7-1-0-22 (Дата звернення: 05.10.2023).
23. Нова Велика депресія: світова хроніка. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/02/5/180328/> (Дата звернення: 30.11.2023).
24. Нові правила для мікрокредитів. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/novi-pravila-dlya-mikrokreditiv-scho-zminitsya-z-1-sichnya-2021-roku> (Дата звернення: 10.11.2023).
25. Нові правила роботи банків і небанківських фінансових установ, що займаються кредитуванням, під час війни. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/novi-pravila-roboti-bankiv-i-nebankivskih-finansovih-ustanov-scho-zaymayutsya-kredituvannyam-pid-chas-viyni> (Дата звернення: 05.10.2023).

26. Облікова ставка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (Дата звернення: 10.11.2023).
27. Огляд небанківського сектору. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/publications?page=3&perPage=5&search=Огляд%20небанківського%20фінансового%20сектору&document=&pubCategory=all&keywords=&created_from=&created_to= (Дата звернення: 10.11.2023).
28. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/> (Дата звернення: 10.11.2023).
29. Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).
30. Правила розрахунку небанківськими фінансовими установами України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит. Постанова Національного банку України № 16 від 11.02.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016500-21#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).
31. Про банківську діяльність Закон України від 19.05.2011 №394-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).
32. Про внесення змін до деяких законів України щодо споживчого кредитування і формування та обігу кредитних історій. Закон України від 15.09.2020 № 51 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-20#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).
33. Про затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит. Постанова Національного банку України № 49 від 08.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

34. Про захист прав споживачів. Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

35. Про кредитні спілки. Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

36. Про Національний банк України. Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIVзі змінами від 02.07.2023 № 29, ст.238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/paran101#n47> (Дата звернення: 05.10.2023).

37. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 19.10.2023 № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

38. Про споживче кредитування. Закону України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19/ed20161115#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

39. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2664-14#Text> (Дата звернення: 05.10.2023).

40. Публічна версія стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_for_easing_FX_restrictions_07-07-2023.pdf?v=4 (Дата звернення: 05.10.2023).

41. Савлук М.І., Мороз А.М. Гроші та кредит. Шосте видання, КНЕУ 2011 рік. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f9b96d85-b2f4-4cfb-8a4a-0171e42447b8/content> (Дата звернення: 05.10.2023).

42. Світлична В. Ю. Гроші і кредит : підручник / В. Ю. Світлична ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020.191 с.

43. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (Дата звернення: 30.10.2023).
44. Тарасовський Ю. Заволодіння 9,2 млрд грн ПриватБанку. НАБУ повідомило про нову підозру Коломойському. Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/news/zavolodinnya-92-mlrd-grn-privatbanku-nabu-povidomilo-pro-novu-pidozru-kolomoyskomu-07092023-15864> (Дата звернення: 30.10.2023).
45. Цивільний кодекс України. Закону України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Tex> (Дата звернення: 15.10.2023).
46. Цивільний кодекс України. Зміни від 05.10.2023, № 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 15.10.2023).
47. Encyclopedia. Housing 1929-1941. URL: <https://www.encyclopedia.com/education/news-and-education-magazines/housing-1929-1941> (Accessed: 16.11.2023).
48. Forbes Advisor. Credit Card Statistics And Trends 2023. URL: <https://www.forbes.com/advisor/credit-cards/credit-card-statistics/> (Accessed: 16.11.2023).
49. The balance money. What Was the Fannie Mae and Freddie Mac Bailout? URL: <https://www.thebalancemoney.com/what-was-the-fannie-mae-and-freddie-mac-bailout-3305658>
50. USA Bank. Auto loans and car financing. URL: <https://www.usbank.com/vehicle-loans/auto-loans.html> (Accessed: 30.11.2023).
51. USA gov. Federal Housing Administration. URL: <https://www.usa.gov/agencies/federal-housing-administration> (Accessed: 30.11.2023).